

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 5, 1873.

127—23. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

A sepsi-szent-györgyi tanoda haldoklik-e?

Az „Erd. Prot. Közlöny“ közelebbi 20—22-ik számaiban egy bizottsági munkalat jelent meg a sepsi-szent-györgyi ref. tanoda helyzetéről. Olvasása közben egy-egy észrevétel pattant ki belőlem s végére jutva, elgondolám magamban: „Van biz itt baj — úgy látom — elég; de hiszen, az élet úgy is merő küzdelem, magánosoké, testületeké egyformán; a jelen ember-nyom nem egyébre való, minthogy tehetése szerint fáradjon, dolgozzék, szaporítsa néhány főveny-szemmel az őseitől öröklött anyagi, és szellemi vagyont; szegény ember egyszerre nem épít magas tornyot előbb az alapot rakja le s úgy halad, a mint telik. Aztán, édes atyámfiai! a míg a lúg nyakunkat csipni nem kezdi, nem is igen szoktuk mi, magunkat megerőltetni; mikor vesszük észre, hogy már ez nem tréfa, egyszerre neki lelkesülünk s egy tüzes rohammal elgázoljuk a halomra nőtt akadályokat. Háromszék derék népe újra föllelkesült s a mint 14 évvel ez előtt végrehajtá a sokkal nehezebbet: megteremté a sepsi-szent-györgyi tanodát, most bizonyára megbirkozik a kisebb bajokkal is, melyek az idők rendén meggyültek s a dolgok természetes rende szerint, el kellett hogy következzenek.“

Gondolatimat — jó magyar szokás szerint — megtartottam volna magamnak, vagy legfőnnebb egy pár jó barátommal közlöm; eszem ágában sem volt, hogy nyomtatás alá adjam!.. Hát egyszer, csak olvasom itt is-ott is pesti és kolozsvári lapokban, hogy a sepsi-szent-györgyi ref. tanoda „haldoklik;“ ezt ismétlik különböző változatokban mindannyian.

Megvallom, ezt a csüggetegséget nem látom indokoltnak. Veszélyes körjelenség társadalmunkban, hogy mai napság az önbizalom nálunk tetemesen csökkent. Okát is megmondom: a multat, a létezőt boldog-boldogtalan kicsinyli, ócsárolja; hátramaradtságunkat setét vonásokkal rajzolja; a célt, hová sze-

rintők egyszerre el kellene jutnunk, távol-fekvőnek tüntetik fel; nem a gyakorlatilag kivihető legjobbat, hanem az elméletileg legtokélyesebbet sürgetik.

Ily eljárással és követelésekkel szemben, egyesek tett-ereje megdermed, erélyessége meglankad; az öregebbek elmondják: „ad impossibilia nemo obligatur,“ az ifjabbak pedig lefordítják ezt jól-rosszul magyarra.

Megkísérlem a napi áranulattal szemben, óépen az idézett bizottsági munkalat adataira támaszkodva, kifejtteni, hogy a szent-györgyi tanoda még korántsem haldoklik s némi khronikus bajokat leszámítva, türehető egészségnak örvend.

— Önszemléletből és biztos forrásokból tudom, hogy a szent-györgyi ref. tanoda nyilvános elismerést, sőt dicséretet érdemlő lelkiismeretes felügyelet alatt áll; vezetése példányszerű, nem csak a tanítást, hanem a mi nem kevésbé fontos: a külső és erkölcsi rendet illetőleg is. A szülők teljes megnyugvással bocsáthatják oda gyermekeiket.

Pedig, a felügyeletet tetemesen nehezíti, hogy a 350 körül forgó tanulónak csak egy része fér el a nagy piacon fekvő fő épületbe; az alsóbb osztályok némelyikének ettől negyedórányira a város tulsó szélén, a templom mellett fekvő helyiségben kell megvonnia magát.

Ezen a bajon az áldozat-kész alapítók két uton akartak segíteni. Csaknem kezök között tartották a megszüntetett székely határ-őri katonaságnak tiszti lakul, lovak tartására, normális iskola gyanánt sat. használt gyönyörű épületeit, melyeket a ref. tanodától csak egy utca választ el; emlékezetem után ezt a helyet 3—4 holdnyira becsülöm. S méltán is tarthattak erre háromszéki atyánkfiai igényt, mert hiszen, a szent-györgyivel teljesen egyező természeti épületeket és birtokokat Naszódon és Orláton az oláhoknak, Csikban és Gyergyóban a rom. kath.-nak minden fentartás nélkül kezökbe adták még 1856-ban; nem is említve a később ezekhez járult ropant értékű revindikált havasokat.

Köztudomásu dolgot mondok, ha állítom, hogy a szent-györgyi szélbeli épületek átadása a rikánbeli ref. hitfelekezet részére két ízben el volt a kormány részéről határozva; az elsónél a birtokba adást főleg Haynald akkori erdélyi kath. püspök föllépése akadályozta meg. Másod ízben, néhai br. Eötvös miniszter korában, a rendelet ismét ki volt állítva, csak az aláírás hiányzott; a hir szárnyán hordozza: kik hiúsították újra meg, szent irigységtől indítatva. Sőt anynyi méltatlanság után, még azon kedvezményben sem részesülhetett a szent-györgyi tanoda, hogy ama helyek egy részének árverezés alá bocsátásakor egy darabot méltányos áron, tanuló helyül, udvar gyanánt és raktárai számára megszerezhetett volna.

Mikor ez a pótolhatatlan veszteség megtörtént, következő életre való tervet készítettek az ügyek vezetői; élükön Donát József gondnok urral: építsük ki valahogy a tanodai teleknek piac felé néző homlokzatát; alul boltokkal, miknek jövedelméből lassankint törleszszük az építésre fölveendő kölcsönt; ez a kölcsön pedig részvényekre lett volna alapítva, melyeket az épület elkészülte után, sorsolás rendje szerint kijövő sorban, fizetett volna vissza a tanodai alap.

Aláíratott összesen 8800 frt. értékű részvény; ajándék gyanánt is ígérték 8500 frtot; az építést megkezdték. Ráköltöttek 1873 április közepéig 10,200 frtot, de kell még az épület teljes befejezésére 24,000 frt.

A közelebbi terméketlen évek, nyomasztó anyagi helyzet: azon sajnos eredményt szülték, hogy az aláírt részvényekből fizetetlen még 5000 frt; az ígért ajándékból sem jött be 2650 frtnyi összeg, pedig az épület félben áll s tovább folytatásra vár.

— Forduljunk most a szent-györgyi tanoda régiebb alapítványaihoz. A nemzeti elnyomatás legkeserűbb éveiben 1854—59-ig gyűjtöttek össze Háromszék fia anynyi alapot, menyinyivel 1859 szept. 1-én a szent-györgyi közélettanodát megnyithatták. Az alapítványok különböző természetűek voltak: némelyek bizonyos tőke után fizetendő 5%, vagy 6% kamatot ígérték; mások élet-ideig, vagy hivatal-folytatáshoz kötve, évi járandóságot ajánlottak. És most 14 évi fennállás után, kamat-hátralék 7400 frt; évi törlesztésből és járandóságból hátralék 2100 frt; összesen 9500 frt., melyből esik egy-egy évre kerekszámban 700 frt. o. é.

Enynyi követelni valója van a csak 69,000 frt.

alaptőkével biró szent-györgyi tanodának első alapítóival, jóltevőivel szemben. Az egymást követő esztendőök lejártak; a hátralékokat az alapítóktól perrel hajtani fel, nem engedte a kegyelet s azon előrelátás: ugy is rászorulunk mi még alapítóink további áldozat-készségére; miért kedvetlenítsük őket idő előtt törvénybe idézéssel; hiszen, a nagyobb rész azért nem fizet, mert nincs miből sat.

Igy gondolkozott a tanoda igazgatósága, s hagyta gyűlni, aggodva ugyan, de perlekedés nélkül a hátralékokat. Az ő helyén, mi sem cselekedtünk volna másképp!

Az alapítók közgyűlése azonban, saját késedelmes tagjaival szemben, szigorú fellépést és végrehajtást rendelt el. Az erre vonatkozó határozat így szól — mikint B. 5) alatt olvassuk: — „Azon alapítók, kik sem felajánlott tőkéiket, sem azok kamatait a rendes időre be nem fizették; nem különben mindazon adósok, kik kölcsön vett tőkék kamataival hátralékban vannak pénztárnok aa. által kiiratván, adassanak át a tanoda ügyvédjének, ki is utasítassék, hogy ápril. 28-tól számítandó 30 nap alatt, ugy a hátralék-kamatok, mint az alapítványi és kikölcsönzött tőkék behajtására a törvényes keresetet indítsa meg. A kommunitas küldjön ki két bizottsági tagot, kik ezen határozat végrehajtására felügyeljenek.“ Továbbá:

„Pénztárnok utasítassék, hogy az alapítók közül azok névsorát, kik a változott viszonyok folytán képtelenekké váltak alapítványaik fizetésére: készítse el s terjeszsze be, hogy a kommunitas felettök véglegesen határozzon.“ Végre

„A kikölcsönzött tőkék 1873 végére, a kötelevekben előirt föltételek szerint, mondassanak fel és 1874 kezdetével 10% kamat mellett s a késedelmi kamatok rászámításával helyeztessenek el.“

Ekkint gondoskodott az alapító-gyűlés a tanoda jövedelmeinek pontosabb begyűléséről s a felgyűjtéssel járó kellemetlenség terhét is tapintatosan levette a tanodai igazgatóság vállairól, midőn a felhajtás felügyeletét önvalasztotta két tagra bizta.

Egyszesmind, az építési alap beszerzése végett küldöttséget indított a közoktatás-ügyi miniszterhez. Nem ajándék képen, hanem 1000 frt. évi törlesztésre kérnek 24,000 frtot kamat nélküli kölcsön gyanánt. Hiszszük, hogy fáradozásuk nem lesz sikertelen.

Nem csak a közművelődés ügyének tesz szol-

gúlatot a közoktatás-ügyi miniszter, ha a háromszéki küldöttség kérését teljesíti, az állam részéről aránylag csekély áldozattal, a költsön adott öszszeg veszélyeztetése nélkül, hanem enyhíteni fogja azon fájdalmas visszaemlékezés keserűségeit is, mely a szentgyörgyi volt határőrvidéki telkek és épületek elvesztése miatt, a rikán-belőli egyház-tagok kebelét nyomja.

És most, vessünk egy futó pillantást a sepsiszentgyörgyi ref. tanoda új költségvetésére. Nem lesz nehéz belőle kimutatnunk, hogy ez a tanoda koránt sincs oly közel a haldokláshoz, mint némelyek szólnak eresztek; hanem helyes gazdálkodás mellett, fokozatos emelkedésnek néz elébe.

Erről a jövő számban.

Énekes-könyvünk reformjához.

Királyhágon-tuli hitrokonaink már mozognak e fontos egyházi ügy érdekében; átlátták, hogy csak eddig is hosszú volt a késedelem, a halogatás énekes-könyvünk javítását illetőleg s elindultak már régen — habár lassu lépésekkel — a nagy munka végrehajtására. A „Prot. egyházi és iskolai lap“ hasábjain többször olvashattunk egyházi énekeinkről; többször jelent meg ott cikk, melyben egy-egy lelkes, buzgó egyházi férfi melegen és sürgetőleg hívja fel figyelmünket a templomi ének fontosságára s általában énekes-könyvünk reformja érdekében. Az „Egyh. Reform“ t. szerkesztője — Kovács Albert — az érintett lap múlt évi 12-ik számában pedig éles bírálat alá veszi a magyarországi és erdélyi reformátusok, az erdélyi unitáriusok és magyar evangélikusok énekes-könyvének szövegét; s ha elolvastuk, azon meggyőződésre jutunk, hogy azon vallásos verseknek, melyek a három prot. felekezet négy énekes-könyvének tartalmát teszik, csak igen csekély része felel meg a kor igényeinek s a ma uralkodó tisztultabb nézeteknek. Annál fogva énekes-könyveink gyöngyszemeit kiválogatta tisztán vallásos szempontból s e munkáját legközelebb a közönség elé fogja bocsátani.

Hát mi erdélyi reformátusok mit tettünk e tárgyban?

Jellemző feleletet olvashatunk a feltett kérdésre az „Erd. prot. közlöny“ folyó évi 6-ik számának „különféle“ című rovatában:

van ám már nekünk egy „kommiszióknak“ zsinatilag kiküldve (e lapok szerkesztője is benne van) a mely már évek óta gondolkodik és semmit sem csinál.“

Ezt nincs miért hosszasan magyarázgatni. Nagyon világosan van kifejezve, hogy azok, kikre volt bízva a hiányok megszüntetésére s a kor és vallásos élet által követelt javítások létesítésére véleményt dolgozni ki, nem tettek semmit; mások természetesen még annál is kevesebbet.

E bizony — az érintett lap t. szerkesztőjének őszinte vallomása szerint — „elégé csunya dolog.“

Pedig mindnyájan elismerjük az egyházi zene s közelebről a templomi ének nemesítő, istenhez emelő hatását s csak az elfogult tagadhatja énekeink hiányos, sőt éppen hibás voltát mind a melodiát, mind különösen a szöveget tekintve.

Másfelől, mily nagyon meg lett volna könnyítve a dolga annak az „évek óta gondolkodó, de semmit sem csináló kommiszióknak,“ ha énekeskönyvünk reformjának szükségességét, valósulhatásának „miként“-jét hirlapi téren szellőztetve, különböző oldalról, szempontokból megbeszélgették, megvitatták volna; most „évek“ múltán bizonyára szép sikerű munkát tudott volna felmutatni.

De miután a múltat visszabívnai többé nem lehet, nincs más vigasztalásunk az eredménytelenül elvesztegetett „évek“ miatt, mint a jövő s ebben azon ajándékunk: vajha, énekes-könyvünk reformjának, ha valóban „nem halt meg, hanem csak alszik,“ ne tartana álma sokáig és ne „majd“, ki tudja, milyen későre, hanem a közel jövőben láthassuk már megvalósulását!

Hogy e hő kívánságunk beteljesüljen, bár, mennyire tiltja szerénységünk, mégis hozzá szólunk e fontos és elodázhatlan reform-ügyhez s felhívunk mindenkit, a kit csak a hitek vallás-erkölcsi szükséglete méjjen érdekel, a közreműködésre és hozzászólásra; elmondjuk igéytelen nézeteinket énekes-könyvünk reformjára vonatkozólag az alábbiakban.

Előre nyilváníttuk, hogy mi templomi énekeink szövegét teljesen mellőzve, csak is azok dallamaira — melodiáira — terjesztjük ki figyelmünket.

Kovács Albert említett, alaposan irt bírálatában valamint a magyarországi reformátusok, a magyar evangélikusok és unitáriusok, úgy az erdélyi reformátusok énekes könyvének nyelvezetét s verseit a leghatározottabban elítéli; habár kiemeli, hogy a négy prot. énekes-könyv között a legszebb gyöngyök az erd. reformátusokéban találhatók.

Ez elítélő kritikával szemben, örömünkre szolgál, megjegyezhetni, hogy énekes-könyvünk oly felséges dallamokban bővölkedik, melyek a reformálandóban is méltóan találhatják fel helyüket. Dicséretetek, mint: „Nagy isten! téged imád,“ „Mindenható! leborulva,“ „Légy csendes szívvel,“ „Ez esztendő té megáldjad,“ „Szívünk vígsággal ma betölt“ s hogy ezekből többet ne említsek: Haydu jeles hymnusza: „Szálljon áldás rád az égből;“ és szoltárok, minők: „A ki nem jár hitlenek tanácsán,“ „Mint a szép hives patakra,“ „A Sionnak hegyén ur isten!,“ „Oh seregeknek istene,“ „Te benned biztunk eleitől fogva,“ „Adjátok hálát az istennek“ sat. sat. a szívet méjy vallásos érzelmekkel, buzgó áhitattal eltölteni, a lelket magasztos ihlettséggel elárasztva, az égbe istenhez fölemelni, mindenha képesek lesznek.

Hogy említett templomi énekeink mennyire megfelelnek saját nevöknek, egyik fényes bizonyosága az, hogy protestánsok és katolikusok különböző országokban használják istentiszteletöknél. Így pl. 1871 egyik októberi délutánján a bécsi szt. János templomot látogattam meg,

hol nem csekély meglepetésünkre — míg a közönség hal-
 lankán imádkozott — egy közönséges női hang „Nagy isten!
 téged imád“ dallamára a bűnbánat benső érzetével éne-
 kelt. A berlini domban pedig nem egyszer volt alkalmam
 gyönyörködni „Szívünk vígsággal ma betölt“ és „Mint a
 szép hives patakra“ száz meg száz hang által méjj vallá-
 sossággal énekelt dallamai fölött.

Főlöskéges is talán mondanom, hogy sem Bécsben,
 sem Berlinben nem úgy éneklik ama dallamokat, mint ná-
 lunk; de nagyon kevés a különbség, pl. „Mint a szép sat“
 melodiájában a („vajjon színed“ szó ned tagjára nem
 két, hanem csak egy hangot (h—f) énekelnek s minden
 öszszekötő hang nélkül szállnak le a következő szótagra
 (tehát á nélkül a g-re;) éppen így az „eleiben“ szó i
 tagjánál is. Az első kötést magam is elfogadom; helyes-
 lem, de már a másodikat csak az ismétlés elkerülése vé-
 ggett is kihagyandónak tartom.

Ezen talán nem egészen helyén kívüli megjegyzések
 után, tartsunk egy futólagos szemlét az énekes-könyvünk-
 ben levő dallamok felett.

Egy rövid hírlapi cikk nem terjeszkedhetik ki min-
 den egyes dallamra s nem veheti mindeniket külön bíráló-
 alá. Ez nincs is szándékunkban. Hanem csak egy fő, egy
 általános szempontból tekintve melodiáinkat, akarjuk véle-
 menyünket elmondani, hogy mely dicséreteket és zsolttá-
 rokat nem ohajtnak fölvetetni az új énekes-könyvbe?

Mi egy templomi ének?

Felelet: zenei hangokban kifejezett ima!

És milyennek kell lenni egy jól irt templomi ének-
 nek? Olyannak, mely a vallás boldogító melegéve
 hassa át a kebelvilágot, szívünket el kell von-
 nia e földtől s azt egy szebb régióba, fel a menybe
 emelnie, hogy itt buzgó áhitattal és magasz-
 tos ihlettséggel eltölt lélekkel imádhassa a
 mindenek atyját, megáldó istenét.

E két feleletben véljük feltalálhatni azon általános
 szempontot, mely dallamaink kiválasztásánál döntő elvül
 fog szolgálni. Hadd álljon tehát itt e névsor.

I. A dicséreteket közül: 1) „Könyörülj raj-
 tunk“ (VII. dics.) 2) „Adj békességet“ VIII. dics.)
 3) „Ha te meg nem tartasz“ (X. dics.) 4) „Örül-
 mi szívünk“ (XV. dics.) 5) „Szívem megalázzván“
 (L. dics.) 6) „Szememnek felnyílása“ (LI. dics.)
 7) „Seregeknek hatalmas nagy királya“ (LXVI.
 dics.) 8) „Krisztus ma feltámadá“ LXXX. dics.)
 9) „Emlékezzünk e napon“ (LXXXI. dics.) 10)
 „Krisztus urunknak áldott születésén“ (XCIX.
 dics.) 11) „Mondjatok dicséretet“ (CLXIV. dics.)
 12) A temetési énekek.

II. A zsolttárok közül: 1) „Ur isten az én
 imádságom“ (V. zolt.) 2) „Az egék beszél“ XIX.
 zolt.) 3) „Az ur én nekem őriző pásztorom“ (XXIII.
 zolt.) 4) „Dicsérlek uram téged“ (XXX. zolt.) 5)
 „Mindenkoron áldom az urat“ (XXXIV. zolt.) 6)
 „Örvendj egész föld az istennek“ (LXVI. zolt.)
 7) „Az urnak irgalmát örökké énekle“

(LXXXIX. zolt.) 8) „Áldjad lelke uradat iste-
 nedet“ (CIII. zolt.) 9) „Az oly emberek nyilván
 boldogok“ (CXIX. zolt.) 10) „Te hozzád kiáltok
 ur isten!“ (CXLI.) zolt.)

Tehát, szerény nézetünk szerint, a fennebbi dalla-
 mokat lehetne és kellene az új énekes könyvből kihagy-
 ni. Hogy miért? Erre a feleletet megadják nagyjában a
 templomi énekről való meghatározásaink; mindazonáltal, a
 fölvetett kérdésre lássunk kissé bővebb feleletet, nehány
 kissébb megjegyzéssel együtt, egy következő cikkben.

Deák Gerő.

(Vége következik.)

Az igazgató-tanács üléseiből.

Kolozsvárt, május 4-én, 1873.

Elnök főt. Nagy Péter, püspök. Jelen voltak: Luce
 Mihály, Dr. Kolozsvári Sándor, Szabó Ádám és
 Bodor Antal, h. titkár.

1. Az ördög-kereszturi tized-negyed veszteség kimu-
 tatása felterjesztetvén: kárpótlás végett elnöki-
 leg bejelentetett. Tudomásul vétetik.

2. A n.-rápolti urb. kárpótlási többlet visszafizetése
 ellen tett felterjesztés visszautasított. Ő es. ap. kir. fel-
 ségéhez kegyelmi kérvény intéztetik.

3. A sepsi-szt.-györgyi tanoda előjárósága kéri, hogy
 a tanoda felépítésére szükségelt 24,000 frt. kamat nélküli
 kölcsönnek a kormánytól kieszközlése végett felküldött biz-
 tosokat befolyásával támogassa s felterjeszti jóváhagyás vé-
 ggett az tanodai szervezetre vonatkozó új javaslatot. A köl-
 csön kieszközlése végett felirat intéztetik a kultusz minisz-
 teriumhoz, a javaslat véleményezés végett áttétetik a tan-
 ügyi bizottsághoz.

4. Vád emeltetik bölöni lelkész Sebestyén Károly
 ellen, hogy az egyh. község ládájából ellopott 903 frtra
 a kötelesség szerü felvigyázatot elmulasztotta, sőt közke-
 ret alá vettetése kéretik. A bünvizsgálat a kir. járásbi-
 róság által megindítván, annak eredménye bevaratik.

5. Török György és társai, mint gyalui kezések ellen,
 az egy főtanács által 2000 frt. felvétele iránt indított
 per békés úton való elintézése megkísérlése végett m.
 Lészai Ferenc főgondnok és Szakács István esperes kiküldetik.

6. A medgyesi egy. község kanonika porció kiszaki-
 tása kieszközléseért folyamodik. Utasítatik, hogy az iránti
 kérvényét adja be a medgyesi képviseleti közgyűléshez.

7. Szabó Ádám számvevő előterjesztése folytán, a püs-
 pöki vizsgálat alatti e községek utasítatnak, hogy ezen
 túl az 522—871 egy. főtanácsi sz. alatt felrendelt számadási
 kivonatok helyett, az ezen határozat előtti alakban kellőleg
 felszerelt és keblileg megvizsgált számadást küldjenek fel
 felülvizsgálás végett.

8. Főt. Nagy Péter püspök indítványa folytánf elhi-
 vatnak azon esperesek, kik az 1872. évi állam-segélyben
 részeltettek nyugtáit nem küldötték fel, hogy azokat mielőbb
 terjeszszék fel.

9. A m. décei egyh. község felterjesztett vásári szer-
 ződvénye: megerősítettik.

10. Bartha László kéri a n.-enyedi mester-képezde-
ből 1860-ban nyert s állítólag elveszett bizonyítványát
másodlatban kiállíttatni. Ellátás végett leküldetik a n.-
enyedi főtanoda előljáróságához.

Előadatott ezen kívül még 18 ügydarab.

Bodor Antal.
h.-titkár

Demeter Sámuel elnöki beszéde,

(a rikán-belöli özvegy-árvái gyám-intézet. május
22-én, tartott közgyűlésén.)

Tisztelt közgyűlés! Fogadják el legszivesebb üdvözle-
met azért, hogy e közügyben közremunkálni, eljötték!

A gyámintézeti ügy az egyházi személyek életében
egyike a legnevezetesebb életmozgalmaknak. Egész erdélyi
szuperintendenciánk egyházait felvéve, alig lehet 10—20 olyan
egyházat gondolni, hol az egyházi személyek fizetése annyira
volna, hogy a haláluk után maradandó özvegyeket és árvákat
némileg biztosítsa. A legnagyobb rész mindennap kenyeret
ad ugyan addig, míg él az egyházi személye, de ennek ha-
lála után elmaradt családját nyomortól meg nem óvja.

E szomorú állapot nem csak azért olyan szomorú, mert
fáj az érezni tudó embernek, egyesek inségére rá gondolni. —
hanem szomorú azért is, mert ezzel közvetlen összeköttetés-
ben van az egyházi személyek állásának tekintélytelensége,
s azután magának az egyházi életnek erőtelensége.

Nagy része azon állomásoknak, melyekre az egyházi
személyekével hasonló képzettségű egyének léphetnek, már
özvegy nyugdíjjal jár. S gyors léptekkel vitetünk mind kö-
zelebb azon időhöz, mikor már csak erre való tekintetből is,
csaknem minden polgári életpálya előnyösebb lesz az egy-
házinál.

Egyházaink életerejének biztosítása, az egyházi személyek
állásának emelése tekintetéből tehát nagyfontosságú a gyám-
intézeti ügy. Egyes személyekre, családokra gondolva pedig
— elgondolva: mennyivel biztatóbb egy egyénre csa-

lájára nézve, ha tudja, hogy az annak halála után is éven-
kiut segélyben részesül, mintha attól kell tartania, hogy a
halál az inség és elhagyatottság siralmas házának ajtóját
nyitja meg az elmaradt család előtt: természetesen szívet
rázó világosságban áll előttünk a gyámintézetek fontossága.

Fájdalom, uraim! ez a valódi nemes ügy, ez a kiáltó
életkérdés is az eláradott közönyösség nyomása alatt sinlő-
dik. Elbusító érzés, nézni a kimutatásokban, mily tengődő,
mily kicsinyes, s úgy szólva, nem életképes a gyámintézetek
mozgása. Ez a miénk csak tíz éves élet után is egyike a
legerőtlyesebbeknek; de hol áll még ez is attól, hogy moz-
gásában valódi erő és erőteljes élet láttassék! Hiszen,
az a 14—19 forint, mit mi adunk s adunk az özvegynek
évi segélyül: mi az egy szegény özvegy s árvái nyomorához
hasonlítva. És a gyűlések is, közérdeklődés és buzgóság te-
kintetében — amilyen illenek ilyen nemes szent ügyhez — ütké-
e vajjon a mértéket? Ah! barátim! ha a gyámintézeti ügyet,
helyesen értené s melegen fogná fel, nem maradhatna el an-
nak közgyűléséből egy tagja is. — Együtt kik vagyunk, ér-
deklődésünk melegével táplálva, okosságunk erejével orósitve
összeöntött buzgóságunk életvizével élénkítve e nemes intéz-
ményt, évről évre nagyobbá, gazdagabbá, erőteljesebbé tennék
lassanként oda fejlesztendők, hogy az elmaradandó özvegyek
és árvák nem évi alamizsnát kapnának, mely csak szánandó
sorsuk feletti fájdalomukat újra gyújtsa, hanem biztos évi se-
gélyre számítának, melynek tudása megsebzett szívekre jó-
tékony gyógyszer volna.

Ide emelve és erősítve a gyámintézeteket, a miut egyes
családokat megvédnénk a nyomortól, úgy emeljük az egyházi
személyek állásának tekintélyét, s ez által anyaszentegyházunk
erejét.

E cél álljon előttünk munkálkodásunkban, — erre hi-
vom fel a mai gyűlés figyelmét, — s szívből üdvözölve új-
ból is a jelen levőket, a gyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

TÁRCA.

A közoktatás ügye az Egyesült-Államokban.

(Első közlemény).
(Folytatás.)

A nyilvános közoktatás az Egyesült-Államok egész te-
rületén — a községek ügye. Az alkotmány kötelességükké
teszi, hogy a szükségletnek teljesen megfelelő számú iskolá-
kat tartsanak fenn. A községek mulasztása esetében az egyes
államok kormányának jogában áll, kényszerítőleg lépni föl:
a szülők pedig, ha gyermekeiket az iskola befogadni, nem
képes, megsértett érdekeikért kártérítést követelhetnek.

A községek kötelezettsége mellett azonban a legna-
gyobb szigorral van ellenőrizve a szülők azon kötelezettsége
is, hogy gyermekeiket az iskolába küldjék. Egyes államok-
ban, tekintet nélkül azoknak vagyoni állapotára, 100 frank
bíróság van kiszabva. A szabad Amerika ez által teljességgel
nem véli csorbítani a szülők jogait. A magán-vállalkozás a nyil-
vános iskolák mellett feles számú magán iskolákat hozott

létre s a szülőknek szabadságukban áll, ha kedvök tartja,
gyermeküket azokba küldeni. Választhatnak szabadon a ta-
nitók és iskolák között, de a törvény nem ad nekik jogot a
tudatlanságra. A hazának minden gyermek közreműk-
désére szüksége van: már pedig azoknak nem veheti semmi
hasznát, kiket a szülők gondatlansága elhanyagolt. A tanu-
lás kötelezettségét ennél fogva, mely ellen nálunk az ál-
szabadelvűség nevetséges érvekkel oly gyakran száll sikra,
az Egyesült-Államokban nem tartják teljességgel zsarnoki
kényszernek. A törvény szigorú végrehajtásának szükséges-
ségét olybá tekintik, mint a köztársaság fölvirágzásának
egyik leghatályosabb tényezőjét s a szabadság legnagyobb
biztosítékát.

A tanulás kötelezettségét kiegészítik ott azon szigorú
törvények, melyek a lehető mulasztások s illetőleg a gyerme-
kek kóborlásának megelőzését célozzák. E végett választott
felügyelőknak (truant officers) kötelességükké van té-
ve, hogy a tanítókkal s nyilvános iskolák felügyelőivel egyet-

értve, örködjének a felett, ha vajjon a jegyzékekbe fölvetett gyermekek tényleg járnak-e mind az iskolákba. A mulasztások följegyzetnek; ismételt esetekben a szülők megintetnek s ha ennek dacára is gyermekeiket otthon tartják, a felügyelőknek hatalmukban áll a gyermekeket e végre rendelt intézetekbe vinni. A gyermekeket, kóborlás esetében, ugyanazon felügyelők javító intézetekbe viszik, hol hozzá szoktattnak a munkához s kellő oktatásban részesülnek, tehát a veszélynek elöttük már megnyitott örvényéből kiragadtatnak.

Nálunk, Magyarországon is, megállapította a tanulás kötelezettségét az 1868 XXXVIII-ik törvénycik, de ez — a jelen körülmények között — a szó teljes értelmében végrehajthatatlan. Ugyan is a legújabb (1871-iki) öszszeszámítás szerint, hazánkban van jelenleg községi népiskola 751, felekezeti 13,545, magán-iskola 354, öszszesen 14,550. Tanköteles van 2,185,225; tehát minden iskolára jut keresztszámában 150 tanuló, már pedig alig van öszszesen pár ezer oly iskolánk, melynek helyisége enyit befogadni képes volna. Ehhez járul még a tan-erők elégtelensége. Népiskolai tanítónk nincs 20,000; e szerint egy tanítóra jutna átlag 110 növendék, holott a törvény szerint a maximum 80. Hogy az amerikai állapotokra eljuthassunk, szükségünk volna még 30,000 iskolára, 60,000 tanítóra s évenként körül-belül 70 millió frtra! És ez valósítható is lenne, ha az európai konstellációk miatt nem volnánk kénytelenek öszszes bevételeink 60 százalékát a katonaságra költeni. Míg a mi véderünk létszáma százezerekre megy, addig a 40 millió lakóssal bíró Egyesült-Államoké kevesebb, mint 40,000 s ebből is az u. n. militia fentartási költségeinek jelentékeny részét a militia tagjai saját erszényükből fedezik. De hagyjuk az utopiákat s térjünk vissza a tények világába.

Az Egyesült-Államok mindenik államában, lehetőleg centralis helyen, van egy közoktatási központi hivatal (board of education) élén az illető állam törvényhozó testülete által választott főnökkel, de nem azért, hogy ez az egyes községek iskolai ügyeit s illetőleg felügyelő bizottságait, mint valamely fensőbb hatalom kormányozza.

E hivatal feladata csupán az, hogy a közoktatás állapotát és szükségleteit nyilván tartsa. Mindenik megye, város, vagy község az általa alapított s föntartott iskolákat a központi hatalomtól teljesen függetlenül vezeti. E szabadság utat nyit mindenféle kísérletekre s a tan-rendszerek nagy változatosságára, de ez azon demokratikus alapvet, melyen az egész közoktatási rendszer nyugszik, távolról sem áterálja, úgy hogy e változatosság első tekintetre sokkal kevésbé szembe tűnő, mint a hogy az ember gondolná. A központi kormányzó hatalom hiányát, mely teljesen egyforma rendszabályokat léptetne életbe, a sajtó által folyton informált s örökké éber közvélemény pótolja, melynek nyomán mindenütt oly nevelési s tanítás-rendszer a tulnyomó, mely a helyi társadalmi viszonyoknak, legjobban megfelel. Azon államok tan-rendszerei, melyek a fejlettség legmagasabb fokára emelkedtek föl, a többieknek példány-képül szolgálnak s azok saját érdekükben, minden külső kényszer nélkül, csekély módosításokkal, alkalmazzák. A szabadság nem árt az egyformaságnak abban, a mi jó.

A tizenkét évig tartó s mindenki számára ingyen oktatás utján, a fokozatos fejlesztés elve szerint, vezetettnek a növendékek az elemi ismeretektől fölfelé. E tizenkét év három tanfolyamra oszlik: elemi (primary schools) nyelvészeti, vagy grammatikai (grammar schools) és felső (high schools) tan-folyamra. Mindenik tan-folyam négy évig tart s a növendékek, fejlettségük különböző fokozatai szerint több, vagy kevesebb osztályokba soroztatnak. A massachusetts-i elemi iskolákban p. o. a tan-folyam hat fokozatra oszlik. A három tan-folyam növendékei némely helytt külön épületekben, némely helytt ugyanazon helyiség különböző emeleteiben taníttatnak. Minden tan-terem két részre van föl-osztva; egyikben a növendékek feladványaikra készülnek; másikkban a tanító magyaráz, vagy fölkérdöz. Egyik osztályból a másikba s főleg egyik tanfolyamról a felsőbbre a felvételt a legszigorubb vizsgák előzik meg. Általános tapasztalat az, hogy a leány gyermekek sokkal nagyobb szorgalommal és odaadással készülnek e vizsgákra, mint a fiuk anynyira, hogy a tul-feszített munkát egészségük gyakran megsínyli. Ennek ellensúlyozására csaknem mindenik iskolában torna- és zene-gyakorlatok tartatnak s különös gond van fordítva a tanítás változatosságára és rövidségére. Tanlánygyak 1-ör az elemi iskolákban: olvasás, írás, számvetés, rajz, földrajz, zene és tárgyak ismertetése, a fősúly mindeniknél a szemléltetésre van fektetve; 2-ör a grammatikai iskolákban: olvasás, írás, gyakorlati nyelvtan (ethymologia, analysis, gyökök ismertetése sat.) világ-történet, földrajz, fogalmazványok, számtan, geometria és trigonometria, menynyiségtan, természettan, csillagászat, élettan, építészeti rajz, zene, latin, német és francia nyelv (nem kötelezők). 3-ör a felső iskolák tantárgyai ugyanazok, mint az előbbiek, csakhogy tudományosabban és terjedelmesebben előadva. Felső iskola kétféle van; az u. n. angol és latin. A különbség azonban közöttük csupán anynyi hogy az utobbiakban nagyobb súly van fektetve a klasszikus nyelvekre, előkészítésül a főtanodákra (collége) és egyetemekre. Az előbbiek a tulajdonképi szak-tanodák; de megjegyzendő, hogy azokban a matematikai, természettani, vegytani és természetrajzi tan-tárgyak, valamint az irodalom, bölcsészet, erkölcsstan, politika, historia, kereskedelmi földrajz sat. sokkal magasabb fokig adatnak elő, mint Francia-, vagy Németország legkitünőbb szakiskoláiban.

Szász Domokos.

(Vége következik.)

Az udvarhelyi főtanoda kétszázados jubileuma.

Székely-Udvarhely, Május 25, 1873.

Tehát megértük — tehát átértük a székely-udvarhelyi ref. collegium magasabb tanintézeti életének kétszázados emléknapját!

Ugy van, csakis magasabb tanintézet életének kétszázados ünnepét, mert hogy városunkban a szabad nevelés hajlékának meg kellett nyilni ezelőtt már háromszázaddal, azt az eddig ismert nyomok alaposan gyaníttatják s az ezután fölfedezendő kétségtelenül be fogják bizonyítani.

Áldozócsütörtök reggelére ünnepi diszbe öltözött iskolánk téglány négyszögének kertté alakított belső udvara, s az udvar közepén álló kised virágos kert csaknem félszázados kincse, a Kis Gergely féle omlékoszlop. A két emeletes épület falait füzérek, koszorúk, virágkoronák lepték el; közbe-közbe ékesen behelyezkedvén azon alapítói arcképek, a melyek iskolánk birtokában vannak. Ott láttuk Kis József, gr. Toldalaghi László, gr. Korda Anna, gr. Székely László, Kassai Sámuel és neje Toldi Sára arcképeiket, eredményes munkájuk örömezetének nyugodtságával tekintvén alá a hálas utódokra.

Megjelentek az épület párkányzatán tölgyfa levélből kirakott botükben Bothon János kancellár, br. Dániel István, Kis Gergely és Kis József, mint iskolánk oszlopberei.

Még az ég is ránk mosolygott, más vidékre küldvén fellegeit, a mint kitűzhattük nemzeti-szin, selyemből készített, iskolánk címerével, jelmondatával és évszámunkkal ékeskedő ujdonat új lobogónkat, tíz órákor megkondultak az ünnepély kezdetét jelző csengettyük,

Iskolánk ének és zenekara váltakozva, készítgette az elhelyezkedett roppant közönséget, hogy Kis Ferenc r. tanár megnyitó imájával istenéhez emelkedjék.

Utána az egyik gondnok, Nagy Lajos lépett a szószékre, s emlékbeszédével az ünneplő közönséget — a szó teljes értelmében — elragadta.

Az ének és zene ismét szólott, s Székely Miklós, iskolánk egyik szép reményű növendéke, saját maga készítette alkalmi költeményeit szavalta el. Öröm volt hallani a zugó tapsvihart, melyben még a gondnoki emlékbeszéd után jött költemény is részesedett.

Szándékosan mellőzöm a szószék embereinek bemutatását s méltatását, mert az érdekelt közönség egy önálló Emlékkönyvben fogja olvashatni az elmondottakat. Csak annyit jegyzek meg, hogy az ünnepély méltó volt tárgyához, céljához, s a ki részt vett benne, azon el nem titkolt ohajjal távozott, hogy a mi az ünnepélyből sajtó által megmenthető, az legyen megmentve.

Jelen voltak az ünnepélyen a helybeli testvér-tanodák, egyház községek, és a város előljáróin, s képviselőin kívül első sorban Udvarhelyszék tisztsége Dániel Gábor főtiszt ő méltóságával egyetemben, ezenkívül a politikai társadalom valamennyi helyt székelő hatósága, sőt maga a katonai tisztikar is testületileg. Jelen volt egyházmegyénk helyettes eszere is többed magával, ámbár az ünnepnap sok lelkész urat otthon tartoztatott.

Nagy örömet szerzett iskolánk előljáróságának, az enyedi egyházmegye két küldöttével képviseltetvén magát Basa Mihály esperes és Tóth Mózes lelkész urak személyében, kik mindketten iskolánk egykori növendékei.

Üdvözlő levelével tisztelte meg iskolánkat legidősebb gróf Teleky Domokos, tanodánk egykori drága emlékű főgondnoka.

Üdvözlő levelekkel, távirataikkal tisztelték meg a maros-vásárhelyi, kolozsvári, zilahi, pesti, nagy-körösi, debreceni és pápai főiskolák, Nagy Péter püspök ur és egyházkerületünk igazgató tanácsa.

Iskolánk egyik újabbkori növendéke pedig Felméri Lajos egyetemi tanár ur, alapítvány bejelentéssel fejezte ki örömeit, háláját,

Az ünnepélyt lakoma követte Nagy Lajos gondnok ur házánál és szivességéből, mind végig emelkedett ünnepélyes hangulatban lévén a társaság.

Az első pohár volt a királyé és szeretve tisztelt családjáé. Éltettük egyházkerületünk igazgató tanácsát, igen püspökünket, s ezt táviratilag azonnal küldötték. Éltették a szabad nevelés elvét s ennek képviselőit a protestáns tanodákat. Igen az enyedi egyházmegyét, iskolánk iránti magatartásáért. Kis Ferenc tanárt, mint iskolánk monographiája megíróját, kinek műve épen az ünnepélyre jelent meg. Éltették a tanodákról még betegségében sem feledkező legidősb gróf Teleki Domokost. Igen az ünnepély magasztalt szónokát, iskolánk lelkes gondnokát, Nagy Lajost, szives házi gazdát. Szóval, a sziv teljességéből nem egy pohárköszöntés származott.

Öröm-napunkat táncvígalmom zárta be a reform. leány-növelde termeiben, ez különösen az egyik főgondnok méltóságos Ugron Jánosné bálanya gondosságából anynyira sikerült, hogy a felkelő nap sugarai oszlatták szét vendégeinket.

Iskolánk iránt való áldozatkészségüket itt is többen kitűntették, mint a bálanya, Biró Pál, Tibád Antal királybíró, Bodor Pál és Solymosi János gyógyszerész urak s maga a helybeli ref. egyházközség, mely a termék átengedésével segített bajunkon, nem lévén ez idő szerint városunkban szabadon semmiféle báli helyiség.

És most, azon ohajtással zárom be leveletem: adja isten, hogy kollegiumunk új századi missióját megértse, s azt be is tölthesse!

Szakács Mózes.

A rikán-belölíek gyám-intézet.

A gyám-intézetek kérdése belétartozik azon élet-kérdések sorába, melyek lapunkban közelebbről felvételtek. A rikán-belölíek gyám-intézete egyike szuperintendenciánk legéletre valóbb ily intézeteinek, s mint hogy ez most május elsőjén egy jelentékeny élet-mozdulatot tett: jónak látom, erről tudósítani lapunk olvasóit, s ezzel egyszersmind a gyám-intézeti ügyet általában napi kérdéseink közé fölvenni.

A rikán-belölíek gyám-intézete 1863-ban lépett életbe, s tíz éves fennállása után már tőkéje oda emelkedett, hogy az egész szuperintendenciában levő gyám-intézetek közül csak a marosi és az udvarhelyi több mint a rikán-belölí. Okai lehetnek ennek a következők.

a) A részvényesek többen vannak, mint máshol.

b) Van a rikán-belölí szabályban az ugy nevezett foglaló, mely sokat hajt be. Ez az, hogy minden új lelkész és mester, a ki a rikán-belölí egyházakba belépik, ha a gyám-intézet életbe-lépte utáni tíz év alatt lépett ide: évi fizetésének egy huszadát, ha tiztől husz évig lépik ide, fizetésének egy tizedét, husz év után belépő, fizetésének egy hatodát belépésekor köteles a gyám-intézet pénztárába beadni. Ennek magyarázata az, hogy az ilyenek nagyobb-nagyobb tőkéhez lépnek hozzá, s azért kell, hogy foglalóval járuljanak ahhoz.

c) Az intézet tagjai érdekekkel fogják fel az intézet ügyét, s igyekeznek azt minden módon erősíteni. Így pl. a közdiék egy évben concertet rendeztek, s annak 135 frt. jövedelmével gazdagították a gyám-intézetet. Ugyan a közdiék a múlt évben két erőltetési por büntetéséből 140 frtot adtak be a pénztárba.

d) Az egész gyám-intézet vezetésének szelleme olyan, hogy előre törekszik; nem akar oly kicsinesen, úgy szólni, tengődni, mint szokásuk eddig az ilyen egyházi gyám-intézeteknek, hanem azon cél felé tör, hogy ez valóban gyámolító legyen, hogy bár évi 200, vagy 100 frttal tudja segíyezni az elmaradottakat.

Ebben a tekintetben tett a rikan-belöliek mostani májusi közgyűlése oly igen erélyes mozdulást. Ugyan is éppen az elébb említett célt tűzve maga elébe, közérdeklődéssel folytatott tanácskozás után meghatározta, hogy a tőke-százalékát hatról főlebb kell emelni, hogy az által is szaporítsuk a pénzt, s így erősítsük a gyám-intézetet.

A gyűlés ugyan most csak annyit mondott ki, hogy a százalék fölemelést elvben elfogadja, s annak is módozatainak elhatározását egy más gyűlésre tartja fenn. De nem kételkedünk a felől, hogy a jövő gyűlés nem tagadja meg az intézet jó szellemét, s mindent megteszen, a mi annak becsületére s az ügynek emelésére szolgál.

A százalék-emelés módozatai között igen nevezetes kérdés az, mely már e gyűlésen fölvetetett s nagyon heves disputára is adott alkalmat, hogy t. i. a haton felül leendő százalék a tőke nagyobbítására forditassék-e, vagy kiosztassék a gyámolítandóknak.

Azt hiszem, hogy addig, míg végleges elhatározásra kerül ez az ügy, oda érik e kérdés, hogy a százalék-emelkedés a tőke nagyobbítására forditassék. Ez egyenesebb és biztosabb lépés a gyám-intézet általános erősítésére — a mi itt cél — mint a másik.

Enynyi ismeretéből az, ki az ügyet szeretettel olvasza, kiveheti azt, hogy a rikanbelöliek gyám-intézete jól mozog, nem csak élet-képességét mutatja, de kilátást nyújt egy szép jövőre, arra t. i. hogy ő elől s talán mások is utána, kiemelkednek abból a tengődő, szegényes, élhetetlen állapotból, hogy gyámoltjainknak 5—10—15 frtnál többet adni nem tudnak. Mi az, még alamisnának is, a mostani időben egy népes özvegy-árva-családnak?

Itt felveszem már általánosságban a gyám-intézeti ügyet s rámutatok erre, mint anyaszentegyházunk jövője biztosításának egyik legelső kérdésére. Ha nálunk az egyházi személyek állásához bár haláluk utánra egy kevés özvegy-árvai segély volna köttetve, s még inkább, ha elnyomorodás esetében valami illendő nyugdíj is járna: kétség kívül, sokkal előnyösebb lenne így az a pálya, az által emelkednék az egyházi személyek állásának tekintélye, igen maga az anyaszentegyház.

Hát törekedjünk erre. Vegyük fel, tisztázzuk, tanulmányozzuk a gyám-intézeti ügyet, s készüljünk rá, hogy az egyházkerületi közgyűlés mentől hamarább hozzon egy általános nyugdíj s özvegy-árvai gyám-intézeti törvényt.

Én e tárgyban dolgozni akarok. S ezért szives tisztelettel és szeretettel megkérem minden egyházmegye tiszteletes esperesét, küldje meg nekem lehető rövid idő alatt:

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

a) az ottan levő gyám-intézet alap-szabályait.

b) azt, hogy azon egyházmegyében körül-belül hány papi özv. szokott lenni. A tanítókra nézve a Molnár Aladár terve szerinti törvény kilátásban levén, csak a papokról ke-resek kimutatását.

c) Van-e s körül-belül hány olyan pap kit nyugdíjazni kellene.

Jóságukért viszont szolgálatomat készséggel felajánlom. Zágónban. május 4-én, 1873.

Demeter Sámuel.

K Ü L Ö N F É L É K .

= Mint már előre jeleztük, kolozsvári egyházunkban az ürességben levő negyedik papi állomás június 2-án betöltetett. — A választás a legszebb rendben és a legnagyobb egyetértéssel folyt le és Herepei Gergely minden szavazattal választatott meg. Ifju barátunknak szívünkben kívánjuk, hogy e megtisztelő bizalom, melylyel szép egyházunk benne öszpontosult, sarkalja minél többre, hogy diszere szolgáljon fontos állásának, s bebizonyítsa, hogy méltó örökösé ama családi névnek, mely oly sok felejthetetlen, nagy nevű egyházi főfiut adott egész erdélyi anyaszentegyházunknak.

= A nagy nevű Bartakovits Béla, egri érsek, május 30-án meghalt. Azok közé tartozott, kik a megpróbáltatás napjaiban együttértették a nemzet bánatával s nem egy példára lelkesítő tette, beszéde járta be az egész országot szájról-szájra. Ezért legyen megemlítve lapunkban is.

= Új zeneművek. Táborosky és Parsch kiadásában, Pesten, a következő ajánlható új zeneművek jelentek meg. Zongorára, két kézre: Beethoven, L. Elise Emléklap. 50 kr. Schuehts, Schmerzens u. Hoffnungs Walzer. 25 kr. Favarger, R 18-dik mű. Isten veled 60 kr. Ketterer E. Ezüst halacska. Mazurka-Ábránd 50 kr. Liszt Ferenc. Epithalam 1 frt. Richards B. A vándor álma. Románca 50 kr. Távolban. Nocturn. 50 kr. Smith, S. Aeolhárfa Salondarab. 90 kr. Tisza Aladár. A fiatal színházlátogató. 4-dik füzet. Sarelta. Vanda. Báthori Mária. 80 kr. Gyöngyök a magyar nép dalaiból. 6-dik füzet. Édes falum határa. A falu nagyon be van kerítve. Deres a fű. Széna terem a réten. Szülőföldem szép határa. Az én rózsám. Nem engedik. Bimbóból lesz a piros rózsá. 80 kr. Népszerű csárdások 3-dik füzet. 1 frt. Weber, C. M. Táncra-kérés. 80 kr. Táncok és indulók zongorára 2 kézre: Falubach, Fülöp (ifj.) Galamb-búgás lengyelke, 50 kr. Szabadságon, gyors polka 50 kr. Fekete szemek, lengyelke. 50 kr. Arany diók. Ke-ringő. 80 kr. 66-ger, gyors polka 50 kr. Uri estély, rezgő polka. 50 kr. Emléklap, rezgő polka. (Gisella főhercegnő és Lipót bajor hercegnek ajánlva.) 50 kr. Tipp-Tipp- induló. 50 kr. Katzau L. Ein Mann, ein Wort, rezgő polka. 50 kr. Entweder, oder! gyors polka 50 kr. Pischinger, A. Rózsa. Mazur-polka 50 kr. Reinprecht, A. Giardinetto, rezgő polka. 50 kr. A vadász szerelme. Mazur polka 50 kr. Amoretten polka (rezgő) 50 kr. Seifert, A. Commerz, mazur-polka 50 kr. Tisza Aladár. Befűtta az útát a hó. Csáplárosné piros virág. Egykor én rám mosolyogtál. Pántlikás kalapom. Csárdás 60 kr. Be szomorú ez az élet én nékem Csárdás 60 kr. Csak titokban akartalak szeretni Csárdás 60 kr. Helyre-tyú-tyú-tyú! Csárdás 60 kr. Zongorára négy kézre: Fiori, E. Grand Galopp brillant. 80 kr. A fiatal színházlátogató 4-ik füzet. 1 frt. 20 kr. Gyöngyök a magyar nép dalaiból 6-ik füzet 1 frt. Népszerű csárdások. 3-ik füzet 1 frt. 50 kr. Tisza, Aladártól. Dalok egy énekhangra, zongora kísérettel. Schubert, F. Az én tanyám (Aufenthalt) 50 kr. Szoborits Manó. Kis gyöngy patak. 50 kr. Citera: Kittel, F. Átiratok Bűvös csokor 60 kr.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 12, 1873.

128—24. SZÁM

Megjelenik minden esütőtől egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROT. KÖZLÖNY“

1873. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Ismét egy félév végéhez közeledünk; ismét kopogtatunk lapunk pártolójánál, hogy megrendelésüket megtenni, sziveskedjenek. A következő félévre esik a konvent megtartása és a kerületi közgyűlés: nem akarjuk hinni, hogy ezekről tájékozást venni, ne ohajtanának olvasóink. Igyekezni fogunk, hogy minden becsületes igénynek eleget tehesünk; reméljük, meg nem szégyenülünk, mert az erős akarat és buzgóság bennünk nem fog lankadni.

Kolozsvárt, júniusban, 1873.

 Felesleges példányokat nem nyomatunk.

Szász Gerő.

fel. szerkesztő és tulajdonos.

A sepsi-szent-györgyi tanoda haldoklik-e?

(Utolsó közlemény.)

A költségvetés tárgyalása következik.

1) A jövedelmet következő alpontok alá foglalhatjuk:

a) Oly tőke, melylyel a tanodai előljárátság szabadon rendelkezhetik, nincsen több 12,000 frtnál; ez mostanig 6%-kal évenként 700 frtot jövedelmezett. Ujabb határozat szerint, 1874 új éven kezdve, 10%-kal elhelyezve, hajt 1200 frt. o. é.

b) Az alap-tőkének $\frac{3}{4}$ részénél több: 53,500 frt. még az eredeti alapítóknál, vagy közvetlen utódaiknál van; ezen összeg, míg a kamatot pontosan fizetik, felmondás alá nem eshetik és $\frac{2}{3}$ részben 5%, $\frac{1}{3}$ részben 6% kamatlábbal 2850 frt. jövedelmez. Sőt, a kéz alatti jelentés szerint: hasonló természetű a g.) vel jegyzett zene-ének alap-tőke s az é.) és f.)-fel jegyzett tanári alap-tőkék; összesen 3250 frt. tőke, évenkénti 185 frt. jövedelemmel. Ide számítva a csak 400 frtnyi állam-kölcsön és urbéri pa-

pirok 20 frt. kamatját, tesz az ezen pont alatt elősorolt tőkék évi jövedelme 3,055 fr. o. é.

c) Biztos mellék-jövedelme van a tanodának:

A bodza-fordulói korecsma hasznobére 600 frt;
Tandijból 2,000 frt,
Összesen: 2,600 frt.

d) A perrel fölthajtandónak határozott 9,500 frt. kamat-hátralék valószínűleg nem mind és nem is egyszerre fog begyűlni. A mi ebből került egy vagy más alakban alkalmasint tőkésíteni fogják és kamatja jó lesz a rendkívüli kiadások fedezésére.

A fönnebbi a. b. c. pontok szerint van hát a szent-györgyi tanodának 6855, vagy a mellék forrásokat is tekintetbe véve, 7000 frt. évi jövedelme.

2) A kiadást csak az I. II. III. és IV-ik gymn. osztályra, a jelenleg meglevő elemi-osztályok nélkül, a javaslattevő bizottság 10—11 ezer frtra számítja.

Ha lesz is valaha enynyi, de a mi értünkre aligha! Összes protestáns tanodánk története mutatja, hogy mindenikök rendre, több nemzedék közreműködésével fejlett, emelkedett; Szent-Györgyön is

csak így lesz!. Lássuk, minő pontok jöhetnek módosítás alá:

a) A költség-vetésben 5 rendes- és 2 segéd-tanár fizetése szerepel. Nézetem szerint, jobb lesz, csak a gyakorlatilag is elérhetőre törekedni; ha a mostani igazgató mellé még egy rendes tanárt választanak s ezekhez 2 segéd-tanárt csatolnak: minden méltányos igényt képesek lesznek kielégíteni.

Már 1867-ben a Szent-Györgyön tartott 7-ik tanári értekezlet rámutatott a 2-ik rendes tanár szükséges voltára; úgy szintén, társalgás közben felforgott közöttünk, hogy a számtan és magyar-nyelv tanítását is egy-egy képzetesebb szakemberre kellene bízni. Ugy hiszem, nem fognak a szent-györgyi tanoda nevelés ügyének intézői tolakodónak, kérdetlenül tanácsot osztogatónak tekinteni, ha én az övék helyett egy más tervet hozok javaslatba.

A két rendes tanár közül egyik — s ezuttal éppen a meglevő igazgató, — vezetni fogná a latin-nyelv tanítását; az újonnan választandó rendes tanártól a természet-tudományok ismeretét kívánám meg: ez az I—II. gymn. osztályokban állat-, növény-, és ásványtant, IV-ikben természettant; a két segéd-tanár közül egyik a magyar-nyelvet, másik a számtant venné kezébe, a 4-ik elemi-osztályon kezdve fölfele. A többi tárgyakat kielégítőleg fogják, kellő felügyelet és utasítás mellett, vezetni az eddig is alkalmazott osztály-tanítók, kiknek a tanoda 300 frt. rendes fizetést s ezen felül lakást és magán-tanítványaiktól tisztességes mellék-jövedelmet biztosít.

b) A kéz alatti javaslat A. pontja végén ezt olvassuk; „A községi s különösen néhány nagyobb községi iskolának (Háromszéken) oly állapotban kell lenni, hogy növendékeiket a gymnásiumra előkészíthessék. Ez okból, a szent-györgyi tanoda mellett most fennálló elemi-osztályokat rendre megszüntetjük, hogy az ezektől megtakarítható pénzt is a középtanoda fentartására fordíthassuk.“ És ekkint folytatják:

„Mint hogy azonban a népiskolák még kellőleg rendezve, kiegészítve nincsenek és évtizedek is kellhetnek még arra, hogy azok állapota a törvénynek megfelelő legyen: míg szükségesnek fog látszani, állítunk egy előkészítő osztályt egy segéd-tanár vezetése alatt, hol a falukról jövő gyermekek — ha még nem elég képesek — előkészíttessenek a középtanoda első osztálya tantárgyainak sikerrel tanulmányozására.“

A ref. anyaszentegyház 1873-iki névkönyve szerint: a szent-györgyi tanoda összes népessége jelenleg 321; ebből esik a középtanodai négy. osztályra felénél valamivel kevesebb: 150, (IV=20; III=36; II=48; I=46,) az elemi osztályokra: 171, (4-ik oszt. = 70; 3-ik oszt. = 70; 2-ik oszt. = 31 1-ső elemiosztály nincs.) Az elemiosztályok tandíj cím alatt fizetnek, a jelentés 7-ik pontja szerint, 860 frt. 24 krt. o. é.

A mi az elemi-osztályoknak a szent-györgyiek által kimondott megszüntetését illeti: úgy hiszem, közép- és főtanodáink akkor éreznék igazán, mit bírtak a hozzájuk kapcsolt elemi-osztályokban, mikor elvesztenék. Most, mikor a középtanodák országos rendezése küszöbön áll, illetékes, a központhoz közel álló egyénektől volt alkalmunk hallani: mily előnyösnek látják ők a mi helyzetünket, azon állam-vezetés alatt álló középtanodáké felett, melyek nincsenek elemi-osztályokkal egybekapcsolva; úgy hogy ezek mellé az új rendezés alkalmával egy külön előkészítő osztályt terveznek, mely dolog lényegét tekintve, nem lesz egyéb, mint más név alatt a mi 4-ik elemi-osztályunk.

Ugy vagyok meggyőződve, hogy legalább a mostani embernyom idejére a 3-ik és 4-ik elemi-osztályt mindenik közép- és főtanodánk meg kell hogy tartsa, még a legmagyarabb vidékek közepén fekvő Szent-György, Udvarhely, Vásárhely, Zilah is. Szászváros, Enyed és Kolozsvár pedig a szétszortan lakó vidéki magyarság érdekében aligha megszüntetik valaha.

A két felső elemi-osztály megtartását szükségessé teszi még az is, hogy a falusi iskolák az országos tankötelezettség miatt, nagyon különböző tehetségű növendékeket vesznek fel és vezetnek. A mi középtanodáink pedig, az én felfogásom szerint, csak a több természeti adománnyal bírót vesznek fel s ha ezek közül is egyik-másik tudományos pályára alkalmatlannak mutatkozik, elbocsátják.

Az egyházi névkönyv fentidézett adatai mutatják, hogy Szent-Györgyön is a két felső elemi-osztály tömött népességű; a vidéki szükség hát ezek fentartását kívánja. A 2-ik osztály pedig valószínűleg aggodalom nélkül megszüntethető.

Egyébiránt, valami szembetűnő nyereség az egész megszüntetésből nem járul a középtanodára. Hiszen, a 860 frt. mellé csak 40 frt. pótlék kell, hogy 3 osztály-tanítónak a közpénztárból hozott fizetése 300 frtjával kiteljék.

c) A költségvetés IV. és V. száma alatt pénztári számvevőnek 200 frtot, iskolai gazdának hasonlólag 200 frtot látunk javaslatba hozva. Többi tanodáinknál ezen teendőket a tanári személyzet külön díj nélkül végzi s úgy hisszük, a szent-györgyiek is végezhetik, mihelyt a tanári személyzet megszapordik.

— Lenne tehát az évi kiadás 2 elemi, és 4 középtanodai osztálylyal:

Igazgató-tanár fizetése 1200, szállás-díj 300 frttal együtt 1500 frt.

Második rend.-tanár fizetése 1000, szállás-díj 300 frttal együtt 1300 frt.

Két segéd-tanár 600 frtjával (szállás a tanoda épületében.) 1200 frt.

Négy oszt.-tanító 300 frt. 1200 frt.

Pénztárnok 400 frt.

Szolga 200 frt.

Házi szükségek: fűtés, világítás st. 600 frt.

Főlszerelés: könyvtár, eszközök st. 400 frt.

A kiadások összege **6800** frt. o. é. melyet az évi jövedelem kielégítőleg fedez.

Ugy hiszem, * megfelelően * a föltett kérdésre s ezzel cikkemet befejezhetnek tekinthetném. Szólanom kell azonban még néhány szót azon utakról és módokról, mikint hiszi a bizottság a 3000 frtra számított évi hiányt fedezhetőnek? Lássuk csak kivonatban.

„a) Iskolai célra adandó bálók, hangversenyek, műkedvelői előadások és esetleges adományok fedeznének 1000 frtot.

„b) A többi 2000 frtot vállalják el a háromszéki protestáns egyházközségek lélek-szám és vagyoni képesség arányában s kötelezzék magukat annak fizetésére.

„A mely egyház és község ezt a terhet elvállalni s majd teljesíteni, nem akarja, az annak kebeléből iskolánkba jövő tanuló háromszoros tan-díj és ágyhely-díj fizetésére szorítottassék; kivétevéen csak azok, kiknek szülői alapítványozók, vagy törvényesen igazolják, hogy teljesen vagyontalanok.“

A jóhiszeműségnek nem közönséges mértéke szükséges ahhoz, hogy valaki ezt az alapot biztosnak tekintse s az innen remélt jövedelmet fenntartás nélkül befolyónak higgyje. Nem is szólva bővebben a kétes sikertű bálók, hangversenyek eredményéről; előttünk áll a legközelebbi példa az ötvenes évek közepéről, mikor országos gyűjtést rendeztünk

tanodáink megmentésére, az „Entwurf“-korban. A lelkesülés első fellángolásában aláírtak sokat és sokan; de mikor aztán elkövetkeztek a fizetés komoly órái: kimaradtak nem kis számmal, s ha fizettek is, mennyi panasz, kedvellenség és követelődzés volt a mel-léklet; egész egyházmegyéket tudnék megnevezni, melyek maig is perben állanak a maros-vásárhelyi és udvarhelyi főtanodákkal. Hát még az a háromszoros tan-díj sat. mennyi ellenséges indulat forrásává válnék? Ki biráskodnék az ilyen helységekből jövő gyermekek szülői felett sat.? Jobb, ha nem is beszéltünk többet róla!

Nem azt teszi az én szóm, hogy ama gyűjtési módok semmit sem ének. De bizony, kísértsekk meg: a mi ekkint begyül, jó lesz kettős célra.

1) Ha bekövetkeznék azon nem remélt, de egészen számításán kívül nem hagyható eset, hogy az állam-kölcsönt meg nem nyerik: akkor jó lesz építésre. Egyszeri nagyobb megerőltetés könnyebben esik nekünk, mint a sokszori évenkénti fizetés. Hogy is mondja csak Kaziney:

Nagy, de rövid bántás nem sujtja le lelkemet; az fáj, A mi kicsiny s lassan kinez el: ah, az epezt!

2) Ha az építési segílyt megkapjuk, a rendre begyülő rendkívüli jövedelmet tőkésítjük s mikor a kamat kifutja, felállítják belőle háromszéki derék hitsorsosink a középtanoda felsőbb osztályait.

Nagy igazságot mond Ballagi egyházi lapjának legközelebbi (junius 8.) számában, midőn a „ref. egyházkerületek konventje“ című cikkéhez kezd. Én nem tudnám olyan szépen elmondani, s azért csak szórúl-szóra leírom:

„Ha felényi buzgóságot fejtenénk ki egyházi bajaink orvoslásában, mint azok feltüntetésében; ha jajveszéklys helyett férfiason munkához látnánk s a mi a részektől egyenkint nem telik, arra egyesített erővel törekednénk: egyházaink (és iskoláink) dolga bizonyára jobban állana, mint tényleg áll.“

Szabó Sámuel.

Énekes-könyvünk reformjához.

(Folytatás és vége.)

II.

Mult cikkünk végén közöltük, azon dicséreteket és zsolttárokat, melyeknek melodiáit az új énekes-könyvbe nem ohajtjuk felvétetni. Akkor is megjegyeztük, hogy a jó khorálnak általunk meghatározott fogalmából könnyen megértheti, a ki előtt ama dallamok ismeretesek, hogy miért véleményezzük az új énekes-könyvből kihagyandóknak; hanem nézetünk kissé bővebb indoklására ez alkalommal még egy pár megjegyzést teszünk a nélkül, hogy az általános-

ságból részletekbe — az egyes dallamok birálatába — bocsátkoznánk.

Minden éneknél — legyen az akár egyházi, akár világi — első és főkéllék a melodia, dallam, vagy is a hangoknak olyan egymás után következése, mely dallamosságánál, könnyen énekelhető voltánál fogva, hall-érzékünket gyönyörrel lepi meg s szívünket kellemesen hatja át. Következésképp, a hangoknak minden harmónikus összefüggés és menet nélkül való ide s tova ugrándozása nem nevezhető melodiának. A névsorban levő énekek közül többben (pl. LXXX. dics.; LXXXI. dics.; XCIX. dics.; XIX. zsolt.; XXX. zsolt. sat.) éppen melodia hiányában szenvednek. Nincsen bennök szellem, mely az embert föllelkesíteni tudná; legalább engem, akár hányszor hallottam, vagy énekeltem, mindig hidegen hagytak.

Azonban, ha az egyházi ének melodiája monoton s nem bír meglepő változatossággal: csak unalmat képes bennünk fölkelteni. Nem azt mondom én ezzel, hogy tehát a templomi énekek érzelgős panaszokat, a szenvedélyek más meg más nemeit kell kifejeznie; ellenkezőleg, annak tartalma kizárólag csak egyházi, vallásos lehet. De, hogy hasson is a szívre, szükséges, miszerint e magasztos tartalom, a rajta előmlő fenséges komolyság és méltóság változatos részletekben nyilvánuljon. Az egyhangúság is nagy hiánya a főnnebbi dallamoknak (VII. dics. VIII. dics.; X. dics.; XV. dics.; LXVI. dics.; XXIII. zsolt.; LXXXIX. zsolt.; CIII. zsolt. sat.

A ritmikai hiányokról később emlékezünk meg.

Hogy ama dallamokban az említett hiányok valóságos létezők s tehát nem képesek kifejezni azt a hatást, mit egy jól szerkesztett templomi ének: igazolja a gyakorlati élet. Akármelyik ének-vezető jól tudja, hogy mennyire rossz neven venné a nép, ha az isteni tiszteleten pl. „Seregeknek hatalmas nagy királya,” vagy „Emlékezzünk e napon,” vagy „Az egek beszélnek,” vagy „Te hozzád kiáltok” sat. dallamára énekelne; mert a nép nem tartva méltóknak, hogy meg tanulja, azok előtte nagy részben ismeretlenek.

A halotti énekeket szintén a gyakorlati élet szempontjából tartom mellőzendőeknek. Ugyan is tapasztalhatjuk, hogy temetések alkalmával a közönségből mily kevesen vesznek részt az éneklésben. Akár az legyen ennek oka, mivel nem tudják az éneklendő darabot; akár pedig, mert a rendben haladó kíséretben akarnak maradni; előtűnk mindegy; mi csak az elvitázhatlan tényt mondjuk ki, hogy a hívek számára fölöslegesek énekes-könyvünkben a halotti énekek. Ugy, de — mondhatja valaki — az énekvezéreknek van szükségök halotti énekekre s tehát, bonyolult kell hagyni az énekes-könyvben! Én legalább még soha sem láttam, hogy valamelyik mester a templomi énekes-könyvből temetett volna. Hanem rendszeren mindeneknek van egy külön füzetkéje, melyben halotti énekek vannak írva s néha hangjegyezve. Ezen kívül csak ritkán hall az ember temetés alkalmával olyan halotti éneket, mely az énekes-könyvben is feltalálható; már csak azért sem használhatná a közönség ilyen alkalmakkor az énekes-könyvet.

Felhozhatná valaki véleményünk ellen azon indoklást is, mely énekes-könyvünkben a „temetési énekek” használatát illetőleg olvasható. Ezeknek az énekes-könyvbe felvétele által t. i. „az eddig nagyobb bára siket és ámolygó kíséretet — közénekléssel” ohajtották ünnepléses menetté változtatni.

Főnnebb emlitém, hogy e közéneklés nagyon kevés egyházban feltalálható. Hanem azért csupán a mest uram buzgóságától függ, hogy a temetés siket és ámolygó legyen! Mert ha meglevő temetési énekeink közül a szebbeket nagyobb és énekképes tanítványainak betanítja, azonkívül, hogy ez által nagy segítséget nyer, az egyhangú és unalmas temetési menet is ki lesz kerülve.

Nézetünk szerint tehát; csak hely foglalók énekes-könyvünkben a temetési énekek. Már pedig nekünk az új énekes-könyvben több hely kell a rendes isten-tiszteleti énekek számára, mint a menyinyi ez előtti énekes-könyvünkben volt.

Énekes könyvünkben jelenleg a dicséreték közt 30, a halotti énekek közt 7 és a zsoltárok közt 27, összesen 64 melodia van. Ebből, szerény véleményünk szerint, kihagyandó lenne 11 dicséret, 7 halotti ének és 10 zsoltárdallama, összesen 28; maradna tehát az új énekes-könyvbe felveendő 36 dallam.

Hogy e szám nagyon csekély, szükségtelen — úgy hiszem — bizonyíthatni. Legalább 100—110 dallamot ohajtanánk látni új énekes-könyvünkben. És ennyit, habár első tekintetre soknak látszik is, könnyen lehet találni. Ott vannak pl. az örökszép lutheri dallamok, köztük első helyen a magasztos „Ein' feste Burg ist unser Gott”; ott vannak továbbá a bizottság kezében — mikint egyházi közlönyünkben értesültünk — német, holland és francia énekes-könyvek; ezekből minden bizonynyal több gyönyörű dallam lesz átvehető.

De a bizottságnak nem szabad elfeledni a magyar protestáns énekes-könyveket sem; sok gyöngy-szem kerülhet ezekből is felszínre, a melyek énekes-könyvünknek méltó ékességére válhatnak. Ezt különösen onnan gyantom és remélem, hogy a múlt év nyarán a brassói templomban egy — könyörgés és prédikáció között előadott gyönyörű, mély vallásos tartalmu melodiát hallottam, melyet a brassói ének-vezér unitárius-énekeknek mondott. Kezdeté — ha jól emlékszem — „megáll az istennek igéje.” Én azt hiszem, hogy e szép, fenséges melodiának még több társai lehetnek az unitárius énekes-könyvben.

Ha pedig a bizottság a megszerzett és megszerezendő énekes-könyvekből nem tudna eligendő számot kiszemelni — mit én kétségbe vonok —, akkor nyilvánosan felszólíthatná zene-szerzőinket, hogy egyházi énekeik közül a kijelölteket engedjék át reformált egyházuinknak. Én nem hiszem, hogy pl. egy Szókács József megtagadná a bizottság kérését.

Áttérek most azon kérdés fejtegetésére, hogy mikint legyenek az új énekes-könyvbe felvett dallamok lehangjegyezve (kottázva)?

Nézetem szerint, ez nagyon is lényeges dolog. Mert

ez előtt mindig az történt, hogy a hol pl. tizenhatod hangjegy volt írva, ott is most fél, majd egész hangjegyet énekelt a közönség a szerint, a mint az ének-vezér inkább vagy kevésbé akarta elnyújtani; mert mest'uramék saját tetszésök szerint választják és változtatják az idő-mértéket is. Már pedig én sehogy sem tudom elképzelni, hogy a hol nincs sem taktus, sem tempo: mikint lehessen ott egybevágólag énekelni? Ezért tartom én igen fontosnak azt, hogy mikép legyenek leírva az egyes melodiák?

Én eddigelő kétféle írásnemet ismerek, melyek szerint egyházi énekeink lehangjegyezve vannak. (Botos bácsi pláne szükség felettinek tartotta megjelölni e, vagy ama hang idő-tartamát!)

Egyik az, mely az 1865-ben kiadott énekes-könyv végén látható. E szerint, az egyes dallamok a lehető legnagyobb erőszakkal vannak taktusokra felosztva úgy, hogy ha valamelyik ének-vezérnek az jutna eszébe, hogy azok szerint énekeljen, nem kételkedünk benne, miszerint rögtön kiűznék hivei az ekklesiából.

A helyett hogy példákat hozunk fel, ajánljuk a hozzáértőknek: vegyék kezdkbe énekes-könyvünket, fujják el bármelyik dallamot akár andante, akár largo tempóban s legott meggyőződnek állításunk igaz volta felől. A nem szak-értők előtt pedig a tapasztalatra hivatkozom, mely arra tanít, hogy ref. egyházainkban egy nótát sem énekelnek úgy, a mint az taktusokra fel van osztva. Ha a kérdésben levő írásmód célszerű lenne, akkor lehetetlen, hogy valamelyik dallamnál ne ragaszkodnának hozzá és ne követnék az ütenyek beosztását; de épen az a kétségbevonhatatlan tény, hogy egyetlen melodiánál sem fogadták el ama taktusokra való felosztást, bizonyítja ezen írásmód célszerűtlen és helytelen voltát.

A másik írásnem — mely a nagy-enyedi képezdében honos s melyet az onnan kikerült fiatal orgonálók szoktak némelykor követni — abban áll, hogy minden külön hangot egész kottával jelölnek. Ezen felosztás már a gyakorlati tapasztaláson alapszik, menyinyiben a templomainkban szinte mindenütt szokásos hozszoara elnyújtott, szélesre lapított éneklésünknek felel meg; de épen e miatt nem tartjuk célszerűnek, elfogadhatónak.

Többször hallottuk ily felosztással énekelteni fenséges templomi dallamainkat s elbámultunk, mily unalmassá tette azokat a változatlan idő-felosztás.

Ép ezért, az írás-nemet illetőleg is külön nézetben vagyunk s e nézet következő: minden vers egyes szótagára eső hang fél kottával jelöltessék (ha két hang jöve egy szótagra, akkor természetesen két fertály kotta iratik,) kivéven a verssorok utolsó szótagjait, melyek egész kottával lennének jelölendőek; az utolsó szótagra jövő hang nyujtassék meg a felibe irandó system következtében s minden köz-játék nélkül kezdendő el a következő vers-sor dallama. A tempo pedig adagio (kényelmes lassúsággal) lenne tartandó.

A porosz lutheránusok most így énekelnek s szerény nézetünk szerint is, a fennebbi írás-mód szerint a legköny-

nyebben lehetséges egy felől egyöntetű éneklést eszközölni; más felől az unalmas ide-oda koválygást és lomhaságot elkerülni.

Különösen meglepett az, hogy az említett porosz lutheránusok közjáték nélkül énekelnek. Ebben az az előny, hogy mindenki egyszerre képes az egyenlő időre terjedő systemek után a vers-sor első szótagára eső hangot is énekelni. Mig nálunk, hol az egyik közjáték csak 3—4 hangból áll — a közönség nem tudva a közjáték végét — az első szótagot rendesen csak az ének-vezérek éneklék.

A mi nézetünk tehát az, hogy az egyes énekek melodiái ne énekes-könyvünk végére irassanak le, hanem a szöveg közé éppen úgy, mint az 1837-iki kiadásban. Ennek célszerűségét, azt hiszem, bárki könnyen beláthatja.

Ezek volnának igénytelen nézeteim énekes-könyvünk reformját illetőleg. Biztat az édes reménység, hogy lesznek mások is, kik véleményüket e fontos tárgyban elmondják, s nem engedik, hogy ez oly nagyon szükséges reform évről-évre halasztassék. Nézeteim iránt elfogult nem vagyok s a helyesebbet készséggel fogadom el, mert a jobbnak mindenütt és mindenben győzedelmeskedni kell a jó felett!

Deák Gerő.

Az igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvártt, május 21-én, 1873.

Elnök, főt. Nagy Péter, püspök. Jelen voltak: Lészai Ferenc, Ince Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szabó Ádám és Bodor Antal h.-titkár.

1) A kultusz-miniszter ur tudatja, hogy a karlovici szerb. magán-főgymnáziumot nyilvánossági jelleggel ruházta fel és fölhatalosította, hogy érvényes érettségi bizonyítványokat állíthasson ki. Tudomásul vétetve, a tanodai előjáróságok értesíttetnek.

2) A küüllőmegyei iskola-tanács kéri, hogy az iskola-tanítókat az illető egyh.-községek saját költségükön szállítsák el a nép-tanítói gyűlésekre. Ajánlattal leküldetik az egy.-megyei közgyűléshez, ellátás végett.

3) A m.-vásárhelyi főtanoda előjárósága beadja észrevételeit a görgényi egyházmegyei papok és tanítók által a tanoda segélyezésére tett akadozások megvonására nézve. Áttétetik a folyó évi kerületi közgyűléshez, ellátás végett.

4) Szabó Ádám számvevő aa. beadja jelentését a küüllői egyh.-megyei papok és tanítók által a m.-vásárhelyi főtanoda részére tett alapítvány hátralékaira vonatkozólag. Az 1857-től 1865-ig hátralékos 190 frt. 47 kr. öszszeg befizetése meghagyatik, a segély-öszszeg elvonása iránti ügy elintézés végett áttétetik az idei ker. közgyűléshez.

5) A körösbányai egyh.-község kéri a Csebe-községben levő papok-malma eladása megengedését: utasíttatik, esp. aa. hogy az ügyet egyh.-megyei közgyűlés, vagy legalább az egyh.-megye tanácsa által tárgyalassa.

6) Az ádámosi leány-egyházban a felekezeti iskola megszüntetésével, községi iskola felállítása: megengedtetik; utasíttatván, hogy a vallás- és ének-tanításról gondoskodják.

7) A megyesi leány-egyház-köztség kéri, hogy iskola-háza felépítésére a kéregetés engedjék meg. Utasítatik, hogy terjesztszen fel rendes kéregető könyvet, esperesi aláírással és pecséttel ellátva s a kéregetők személy leírását a politikai hatóság által vezettesse belé s a kéregetőkkel az eljárási illeték felett kötött szerződvénynyel küldje fel s nyilatkozzék, hogy a kéregetést mily terjedelemben kívánja eszközölni.

8) A nagy-enyedi főtanodái az év folytán megtartandó érettségi vizsgálat alkalmával biztosul br. Kemény István főgondnok aa. nevezetetik ki.

9) A m.-vásárhelyi főtanodánál tartandó évi érettségi vizsga alkalmával dr. Antal László aa. nevezetetik ki vizsgái biztosul.

— Ezeken kívül előadatott még 31 ügydarab. —
Bodor Antal.
h.-titkár

TÁRCA.

A közoktatás ügye az Egyesült-Államokban.

(Első közlemény).

(Folyt. és vége.)

Jellemző látványt nyújtanak továbbá az Egyesült-Államokban az esti iskolák (evening schools) a felnőttek számára. Nem csak hogy mind két nemű tanuló jár azokban a serdülő kortól fel a hatvanas évekig, de általában képviselve van bennök minden féle nemzet és nép-faj. Ez iskolák hatása rendkívül jótékony s áldásos. Oly emberek jönnek azokban érintkezésbe, kiket addig társadalmi, nemzetiségi, faji előítéletek távol tartottak egymástól. A tanítók, vagy tanító-nők részéről egyforma gonddal oktatva, ösztartozásuk érzete fölkel bennük s az addig táplált előítéletek s idegenkedés köde szétfoszlik és megtanulják úgy tekinteni egymást, mint ugyanazon köztársaságnak ugyanazon jogok és kötelességek élvezetére s gyakorlatára elhívott tagjai. Együtt jár azokban a szegény néger annak a gazdag telepítvényesnek gyermekével, kinek még kevéssel az előtt rabszolgája volt. Természetes azonban, hogy azon felnőttek, kik gyermek- s ifju korukban a többi iskolákat végig tanulták s csupán félbe szakadt tanulmányaikat ismétlik, a többiekénél sokkal sikeresebb előmenetelt tanusitnak. Általános tapasztalat, hogy legszorgalmasabbak s kitartóbbak a németek s a többiekre igen jótékony befolyást gyakorolnak. Ez iskolák tan-folyama több évekig tartó s magukban foglalják az elemi, grammatikai s felső iskolák csaknem összes tantárgyait.

Az iskolai épületeknek úgy kül alakja, mint berendezése, mondhatni, a képzeletet túlhaladó s azoknak egyszerű megtekintése meggyőzi a szemlélőt arról, hogy egy nagy nemzeti érdek forog kérdésben. Az egyes városok, a szó teljes értelmében, nemes versenyre keltek, hogy melyik képes nagyobb szerű iskolát állítani elő, úgy hogy Europa legnagyobb városainak elemi iskolái New-York, Boston, Brooklyn, Baltimore, Washington, Saint-Louis, Chicago sat. iskoláival még össze sem hasonlíthatók. Europa legjobb iskoláit még a kisebb községekéi is tulszárnyalják; p. o. az alig 15,000 lakóssal bíró Hartfordnak egy iskolája 500,000 frankba került. Az építészek vetélkednek egymással a kül-alak változatosságában. Philadelfiában a Girard árva-iskolája a Pantheon mintájára van építve, a legjobb márvány ékítésekkel; egy másik olyan, mint egy basilika; egy harmadik, különböző alaku tornyaival, úgy néz ki, mint egy normand kastély; egy negyedik, izezetes ablakaival s ajtóival olyan, mint egy goth templom s nagyon sok van renaiss-

sance stílusban. Az épület bel-formája többnyire a következő széles lépcsőzeten felhaladva, egy oszlopos előcsarnokba jut az ember, melynek közepén van a felsőbb emeletkebe vezető lépcsőzet; jobbra és balra hosszu folyosók, melyek a kertbe, vagy fedett termekbe vezetnek, hol a növendékek a tanórák közti időt töltik. Az előcsarnokba vannak elhelyezve a fűtő készültek s ezekből vannak bevezetve a vizgőzzel melegítő csövek. Az épületek többnyire három emeletesek, egy forma berendezéssel; a lépcsőtől jobbra és balra két terem, fogasokkal s mosdó készültekkel ellátva; azok mellett a tanítók és tanító-nők lak-szobái. Tovább a tan-terem, szám szerint 8—10, mindenik 50—60 növendék számára, taneszközökkel gazdagon felszerelve. Jobbra a leány-, balra a fiu-gyermekek ülnek, de sok helytt még ez az elkülönítés sincs meg. Napjában többször a tan-terem válaszfalai fölnyílnak s egy nagy osztályt alkot az egész; a zongora megszólal s az ének megzendül; a növendékek néhány percig kör-sétákat tartanak, majd helyüket újra elfoglalják, vagy torna-gyakorlatokhoz kezdenek. Általában, az ének és tornázás az iskolai nevelés jelentékeny részét képezi.

Ily iskolák föntartása természetesen roppant összegekbe kerül. New-York állam egy magában az iskolai épületekre, szerelvényekre és a tanítói személyzetre évenként 18 milliót költ. A nyugoti államok nagy erőfeszítéssel törekszenek tulszárnyalni a keletieket, melyeknek már régóta kitűnő iskolái vannak; a nyugotiak közül némelyik alig 20—25 évvel ezelőtt szervezkedett, de el lehet mondani Amerikáról, hogy ott nem a halottak haladnak sebesen, mint a német ballada mondja, hanem az élők. Chicago városa helyén ezelőtt 30 évvel indian kunyhók voltak; 1855-ben volt már 34,000 lakósa s ma van 250,000 s az utolsó tíz év alatt 50 iskolát épített; ezen kívül vannak feles számu magán tanodái, semináriumi, akademiái s nagy híru egyeteme. A közelebbi roppant tűzvész után hamvaiból még szebben kél ki. Hasonló haladás tapasztalható a többi virágzó államokban és városokban is. Ohio állam az utóbbi beháboru öt éve alatt nyilvános iskolákra 60 milliót költött s legfelsőbb tan-intézeteire 6-ot, s így egész adójának 50 százalékát, nem számítva ide a hadi adót, mely a háboru folyama alatt az egész Egyesült-Államokban naponként 12 millióra rugott. Jelenleg 13,000 iskolája van 600,000 tanulóval. Ime, egy pár példa a sok közül.

Általában megjegyzendő, hogy az Egyesült-Államokban az állami és községi iskolák, mint termékei azon faj puri-

tán szellemének, mely lerakta ott egy nagy köztársaság alapjait s mely épen oly vallásos, mint a mily gyakorlati és vállalkozó, az egyes vallásos társulatok s felekezetek részéről támadható ellenszenvtől nincs miért féljenek, mert mindnyájan egy célra törnek: a szabadságra. Egy oly ország, melyben a vallásos érzés élénkebb és erősebb, mint bárhol, szükségesnek látta, iskoláit távol tartani minden oly befolyástól, melyet azokra a tértítés szelleme gyakorolhatna. A törvény az egyes felekezetek lelkészeit az iskolai hatóságokból s felügyelő testületekből teljesen kizárja s működésük körülről csupán az ige hirdetését s a felekezeti vallás-tanítást jelöli ki. A tanítóknak, ámbár a tanítást mindig közös imával s a szentírás egy fejezetének felolvasásával kezdik, megvan tiltva még csak említést is tenni bármely felekezetnek egyik, vagy másik speciális dogmájáról. Sőt vannak egyes intézetek, mint p. o. a philadelphiai árvák-iskolája, melyben lelkészek még belépni se szabad.

E rendszer ellen a felekezeti lelkészek s főleg a katolikusok gyakran erősen fölszólalnak s igyekeznek kárpótolni magukat az által, hogy felekezeti iskolák felállításán buzgalkodnak. A jezsuitáknak virágzó tan-intézeteik vannak New-York-, Baltimore-, Washington-, Cincinnati-, Saint-Louis-, Uj-Orleans-, és Mobile-ban. Példájukat követni kezdték a többi kongregációk is és így ott is készülöben van a harc köz és felekezeti iskolák közt. Mi lesz a küzdelem vége, a jövőndő eldönti. Egy fekete pont a láthatáron.

Van még egy más symptoma is, mely a demokratikus szellem uralmát veszélylyel fenyegeti. Egyes gazdagabb családok kezdik többre becsülni a magán tanodákat a nyilvános és ingyen iskoláknál, melyek minden vagyoni, vagy rangkülönbség nélkül bárkit magukba fogadnak. Az emberi természetben oly méjjen gyökerező gyarlóság ez, hogy teljességgel nem csodálkozhatunk, ha a szabad Amerikában érvényre akar jutni. A szabadságnak vannak előnyei s vannak hátrányai is, melyek kiegyenlítik egymást; de mind addig, míg a politikai institúciók vezérelve az lesz, az Egyeült-Államok demokraciáját veszélyes rázkódásoktól féltetni nem lehet.

A főtanodák (collége), és egyetemek ismertetését egy második közleményem számára tartom fön.

Szász Domokos.

VIDÉKI ÉLETT.

A sz.-szt.-egyházmegyéből.

Egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését ez évben Tasnádon tartotta meg. Az ápril 20-án reggel isten-tisztelettel megkezdett gyűlés — a legszorgalmasabb munkásság mellett — április 24-én déli 12 órájáig tartott, mely időből a házassági törvényszék csak 23-ikának délelőttjét foglalta el. Hogy a gyűlés az időt nem üres dikciókkal töltötte el, eléggé bizonyítja azon körülmény, hogy a jegyzőkönyve 156 pontot foglal magában.

Istenisztelet után a gyűlés első tárgyát természetesen az elnöki jelentés képezte. Ezen jelentés egyházmegyénk állásának főbb mozzanatait érintvén, a következő adatokat tünteti ki.

Az 1872-ik évben született egyházmegyénkben 1689,

meghalt 2734, és így apadás 1045: tehát egyházmegyénk népessége a múlt évben tetemesen megapadt; sőt, a folytonosan uralkodó váltóláz következtében, még most is apadóban van. Vallási és nemzetiségi tekintetben egyiránt elszomorító körülmény ez, mely minden esetre a közegésség-ügyi rendszabályok gyökeres javítását igényli. E tekintetben átírást intézett közgyűlésünk a két megye hatóságához.

Másik kiválóbb pontja az elnöki jelentésnek az iskolaügyre vonatkozik. E szerint, az egyházmegyében 6344 tanítóes gyermek van, kik közül a múlt évben csak 3835 részesült oktatásban, 2509 pedig tán még meg sem kostolta a forrást, melyből az ismeret-szomj enyhülést merithetne. Ezen igazán szomorú körülmény okául részint az iskolák, részint a tan-erők hiánya, leginkább pedig az uralkodó váltóláz van feltüntetve. Egyébiránt megjegyzi az elnöki jelentés, miszerint kultisztviselők, papok és tanítók a körülményekhez képest kellő erélylyel és ügy-buzgalommal teljesítették az iskola-ügy iránti köteleességeiket.

Meglevő iskoláink a szükséges tan-szerekkel lehetőségig el vannak látva, mi főleg Kerekes József tan-felügyelő ur buzgó közbenjárásának köszönhető, ki kivétel nélkül minden iskolánkat részeltette a magas kormány által adományozott tanszerekből.

Itt látom helyén levőnek, megemlíteni, hogy egyh.-megyénkben a tanítók gyakori változása annyira divatba jött, hogy volt eset reá, miszerint ugyanaz a tanító, egy év leforgása alatt három egyházban is szolgált, mi okvetetlenül a tanügy tetemes hátrányát vonta maga után. Ezen bajon segitendő, kimondotta közgyűlésünk, hogy jövőben a tanítók csak az iskolai év végén hagyhatják el előbb elfoglalt állomásukat.

Az elnöki jelentés többi része a papi testületben történt halálozások, a papi és tanítói állomásokba előfordult változások felsorolására szoritkozik.

A felsőbb helyről érkezett leiratok felolvasása, illetőleg, tárgyalása után, a vizsgáló bizottságok jegyzőkönyvei vétettek elő. Minthogy pedig ezeknek nagyobbára csak intézkedést igénylő pontjai terjesztettek közgyűlésünk elébe, melyek többnyire nélkülözlik ez általános érdeket: csak keveset látok megemlítenidőnek. Ilyenek a bejelentett építkezések és adományozások, miket már csak azért sem hallgathatok el, mert tanúságot tesznek arról, hogy az egyházas buzgóság és közügy iránti érdekeltség egyesekben úgy, mint egyházakban ma is bizonyosságát adja életének.

M.-Kecel egészen új tanítói lakot és iskolát épített; Pele iskoláját átalakítván, a szükséges butorokkal felszerelte; Mocsolya és Ákos új iskola építéséhez fogott; Ér-Szodoró templomát és tornyát egészen megújította s a papi telket és cintermet csinos deszka-kerítéssel vette körül; M.-Csaholy tornya diszes bádoggal fedelelet nyert.

Iskolai célokra a következő adományozások történtek: Szakácsiban néhai Gotha Antal rom. kath. birtokos iskolai alapra 100 frtot adományozott; Peérban özv. Tarcali Károlyné urnő néhai férje emlékére jutalmazási alapra 100 frt; Sz.-Somlyón néhai Vas Györgyné 200 frtot hagyott szegény leány-gyermekek tan-könyvekkel leendő ellátására:

T.-Szánton b. Radák Ádám ő mltga az iskola építésére korábban tett adományozása mellé, az egyház által az építésnél kiszolgáltatott napszám megtérítésére 374 frtot utalványozott; Ér-Körösön t. Toka Zsigmond főgondnok ur az iskolát terményrajzi ábrák gyűjteményével ajándékozta meg.

Ezen kívül különböző egyházi célokra is történtek adományozások; jelesen: Ér-Körösön t. Toka Zsigmond ur 2 hold, 240 □^o szántó-földet adott az egyháznak; Kövesden b. Kemény Albert ő mltga 400 □^o területtel növelte a lévitai telket; Ardon t. Kis Elek főgondnok ur, örökösait is kötelezőleg, a papi fizetés javítására évenként 50 frt. ajánlott; Lelében Barabás György néhai lelkész orgonára 800 frtot hagyott; Lecsméren egy nem is igen tehető földmives gazda, Kozán András, 24 veder bort adott az egyház köz-szükségeinek fedezésére; Zsibón b. Wesselényi Miklósné ő nga. egy arannyal és ezüsttel himzett diszes kathedra takarót, Bősházán Keizler Antalné urnó egy szép asztal-takarót, Ér-Szentkirályon Botha Péterné aszszony egy cin-tányért és egy sáhos asztal-kendőt adományoztak egyházuknak.

(Vége következik.)

A sepsii egyházmegyéből.

Réty, május 18-án, 1873.

A szotyori egyháznak tekintetes id. Gidófalvi János ur ajándékozott egy 100 frtos állam-kölcsön kötvényt, melynek szelvénye 1874 aprilis 1-ig le levén vágva, csak akkor folyosíthatatik; ajándékozta pedig papi fizetés pótlására; ez állam-kölcsön papir az egyház-vizsgálatnak bemutatattván, egyház-vizsgáló székünk köszönetet szavazott érte, s köszönete megvitelére kiküldötte tek. Nagy Gergely, helybeli lelkész Kovács József és presbiter Csernye József aa.-it. Ezen állam-kölcsön-papir száma 182,872.

Az ilyen tett magasztalásra nem szorul; mert a mi magában hordja a becsét, az iránt a külső magasztalás csak halvány kép. E szép tett közzétételét a folyosítás idejére akartam halasztani, de minthogy tetteg át van adva, s az egyház ládájába téve, rendén van, hogy elismerésünk s köszönetünk kifejezésének hangot adjunk.

Kisantal Sámuel

KÜLÖNFÉLÉK.

= A konvent nem Debrecenben fog megtartatni, mint előbb irtuk volt, hanem Pesten, és pedig julius 1-re van összehíva. A legnagyobb érdeklődéssel nézünk elébe, mert meg vagyunk győződve, hogy ez határvető kő leend, s ettől kell számítnunk élet-képességünket, vagy tehetetlen voltunkat. Jövő számunkban igen érdekes cikket hozunk e tekintetben Kovács Albert t. barátunk tollából.

= A deézi ref. egyháznak közelebből egy örökösödési pere nyert megoldást, mely szerint özv. Tokai Pálné-nak mint egy 5000 fortot érő hagyatéka a nemes keblű nő végrendeletéből a ref. egyház fin-iskolája tulajdona lett. A deézi keb.-egyh.-gyűlés meghatározta, hogy e nemes keblű, adományozó nőnek és férjének tettehez méltó diszes sir-emléket fog emeltetni. „Oszlopa romlandó, mint min-

den emberi kézmű, ámde örökre megáll oszlopa tetteiben!”

= Magyar-Gyerő-Monostori ref. egyházunkban folyó hó 8-án történt meg a papválasztás, s a boldog emléktű Hory Farkas helyére, jelenleg m.-madarasi lelkész, Dobai Lajos választott meg. Adja isten a maga üdását, és kegyelmét!

= Márton Paschoud, párizsi ref. lelkész, meghalt. Nem csak egyházáé és a francia protestánsizmusé a veszteség, hanem mindnyájunké: mert egy tudományos, szabadgondolkodású, és munkás férfia veszett el benne a szabadságnak és felvilágosodásnak, melynek hű harcosa volt utolsó lehelletéig. Emlékezete élni fog mindaddig, míg az általa alapított folyóiratnak „Le disciple de Jézus-Christ” egyetlen példánya meglesz, melyet 33 éven át szabadelvű szellemmel szerkesztett s általa termékenyítőleg hatott mindenütt. Az utolsó évek alatt szilárdon harcolt a francia zsinat szabadelvű férfiival az egyház jogaiért... Diadalát nem érthette meg, mert sirba nyugszik a 71 éves hős. Nyugodjék csöndesen!

KÖRÖZTETNEK.

573—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a n.-solymosi anya-egyházhoz tartozó magyar-hidegkuti leány-egyházban üres-ségben levő tanítói állomás, melynek jövedelme: 1) 20 véka szemes törökbuza; 2) 40 véka zab; 3) 39 szekér fa; 4) 4 gyalog-szerestől per 30 kr. = 1 frt. 20 kr.; 5) Tandij 20 kr, tanulók száma 20; 6) 77 □^o első-osztályu, 1 hold, 1091 □^o másod-osztályu, 2 hold, 1046 □^o harmad-osztályu szántó; 1 hold, 709 □^o másod-osztályu kaszáló haszonélvezete; 7) Mind ezen földeket és kaszálót az egyház-tagok mivelik s a termést be is hordják. Az összes jövedelem 131 frt. 25 kr-ra van számítva.

Pályázati határnap julius 15.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperesi helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, junius 7, 1873.

Nagy Péter,

erdélyi ev. ref. püspök.

575—1873.

Erdő-vidéki egyházmegyénkben az olosztelki kántor-tanítói állomás, melynek évi jövedelme 200 o. é. frtra van számítva.

Pályázati határnap julius 20.

A folyamodványok erdő-vidéki helyettes esperes t. t. Szász József aa.-hoz Biharfalvára (u. p. Baroth) küldendők.

Kolozsvártt, junius 7, 1873.

Nagy Péter,

erdélyi ev. ref. püspök.

585—1873.

N.-enyedi egyházmegyénkben a g.-kereszturi kántor-tanítói állomás, melynek évi jövedelme: 1) 60 véka főrőjű föld, melyből 8 véka ősz- és 8 véka tavasz-vetésre való az egyház szánt; 2) 8 szekér szénát termő rét s még egy 140 □ öles rét, mely sarjnt is terem; 3) egész bér-fizetőktől 65 véka gabona s 18 félbér-fizetőktől 9 véka; 4) egész bér-fizetőktől 10 kr, félbérésektől 5 kr; 5) alapítványból 1 frt. 90 kr.; 6) Tandij 50 kr; 7.) Temetés 20 kr; 8) Van egy szőlője, melyet a tanító mivellet.

Pályázati határnap julius 10.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és egyházkerületi közügy-igazgató nt. t. Basa Mihály aa.-hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vinc) küldendők.

Kolozsvártt, junius 7, 1873.

Nagy Péter,

erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűivel Kolozsvártt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 19, 1873.

129—25. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROT. KÖZLÖNY“

1873. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja a „**Prédikátori tárral**“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Ismét egy félév végéhez közeledünk; ismét kopogtatunk lapunk pártolójánál, hogy megrendelésüket megtenni, sziveskedjenek. A következő félévre esik a konvent megtartása és a kerületi közgyűlés: nem akarjuk hinni, hogy ezekről tájékozást venni, ne ohajtanának olvasóink. Igyekezni fogunk, hogy minden becsületes igénynek eleget tehessünk; reméljük, meg nem szégyenülünk, mert az erős akarat és buzgóság bennünk nem fog lankadni.

Kolozsvárt, júniusban, 1873.

 Felesleges példányokat nem nyomatunk.

Szász Gerő.

fel. szerkesztő és tulajdonos.

Erdély és a konvent.

Pest, jun. 4. 1873.

Ismeretes dolog e lapok olvasó közönsége előtt, hogy a magyar reform. egyház öt kerületének közös gyűlése (konvent) össze van hívva július 1-ső napjára, Pestre, és a konventnek előre kitűzött tárgyai közt kétségkívül leginkább magára vonhatta a figyelmet az öt kerületnek szorosabb egyesítése iránt tett indítvány; főként erdélyi körökét, mert a másik négy kerületnek eddig is volt valami véletlen és határozatlan összetartozása. A szakadozottság terhét régóta érezzük Királyhágón innen és túl számosan; hiszen így, a mint vagyunk, ez a két és egynegyed millió kálvinista tulajdonképen öt külön egyházat alkot, mely egy értelemre, közös akaratra sem önmagában, sem kifelé az állammal és idegen felekezetekkel szemben, nem tud eljutni soha; sőt így még rosszabbul van, mintha végkép különvált öt felekezetet alkotna, mert egymás iránt való tekintetből épen legfontosabb ügyeit folytonosan rendezetlenül hagyja, s ebből aztán olyan közállapot fejlődött ki, melyet boldogult öreg Tataynk igen találóan „*amabilis confusionak*“ szokott nevezni.

Régi kánonaink, a Gelei és Komjáti kánonok egyiránt elévültek, s voltaképen egy pont sincs belőlük többé gyakorlatban; de azért jogilag teljes érvényben vannak, s így egész jogi létezésünk abususon nyugszik.

Van öt különböző berendezésű papnöveldeink, öt különböző természetű papi vizsgánk és papválasztási törvényünk, a miből következik, hogy mind az öt helyen minden évben találkozzunk egy-két olyan esettel, hogy a fiatal ember, még pedig épen nem a javából, hanem a legselejtebbjéből való, kézzel foghatólag kijátsza a mi amabilis konfuszionkat: Pesten megbukik, Pápán végzettnek akceptaltatik, első vizsgára Patakra megy, a másodikat Pesten teszi le, és így saját legrendesebb embereink fölött egy évi előnyt nyer; azután papságra pályázik Erdélyben, s ott oly előnyt nyer, melyből a saját növendékek ki vannak zárva, és a minőt itthon sem élvezhetne; hasonlókép az erdélyi kandidatus a Dunamellékén a helybeli növendékeket két egész évi előnnyel előzheti meg. Az újabb időben az esetek mindig gyakoriabbak lesznek, s mi eltűrjük egymás iránt való figyelemből.

Ép így vagyunk az anyagi dolgokban. Egyik gyülekezetünkben az egyházi adó vagy semmi, vagy csak néhány krajcár; a másikon 10—20—30 frt. egy volt jobbágy családon; egyik emberen jövedelmének egyszázad, vagy egytized %-ja, a másikon 10, sőt 25 egész %-ja: tehát aránylag ezerszerre, sőt kétezerötszázszorta anynyi; és jóllehet a mi népünk, néhány majoratusi nagy birtokot nem számítva, az ország legvagyonosabb osztályát képezi, egyháziilag mégis oly szegények vagyunk, hogy minden közsegélyezésünk csak a lamizsna, de nem gyökeres fölsegítés. Így ezen, és még számos hasonló viszonyok, melyeket most egyenkint felsorolni nem akarok, tovább nem maradhatnak, ha csak egyenesen azt nem tűztük célul, hogy Magyarországon a kalvinizmust tönkre tegyük.

Mindig így voltunk — mondja erre a maradi s mégis megöltünk! És anynyiban igaza van, hogy mindig így voltunk, és hogy még mindig éldegélünk; de nagyon megfogyva, sőt némileg megtörve. Egy más helyen közelebből kimutattam, hogy nálunk a protestáns elem évről-évre kedvezőlenebb arányba jut a katolicizmussal szemben, és a kik még ma száz éve többségben voltunk e hazában, mostanra egyötöd résznyi minoritásra olvadtunk. Ennek sok mellékes oka van, de a főök mégis saját magunkban rejlik: és az egyik épen szakadozottságunk, mely miatt az erélyes és kompakt katolicizmussal még akkor sem birtunk, midőn többségben valánk, most pedig még kevésbé fogunk. Egyesítsük tehát erőnket a közös ügyekre és érdekekre nézve.

Az elszigeteltség terhét első sorban Erdélynek kellett érezni mind nemzetiségi, mind politikai és anyagi körülményeinél fogva, s ezért az egyesülés indítványa is onnan származott, és nálunk viszhangra, rokonszenvre talált a legtöbb helyen, főként pedig a miskolci nagy horderejű innepélyen. Azonban, nagy tévedésben élne a jóakaratu erdélyi ember, ha azt hinné, hogy már most minden megvan; sőt inkább, még sokat kell izzadni a jobbáknak, míg csak valamicske is meglesz. A mi egyházi viszonyaink most a Királyhágón innen a legszerencsétlenebb kerékvágásba sodortattak, az átkos politika megmételezte papságunkat és népünket, a legkalandosabb tervek itt találnak legjobb talajra, s számos lap gondoskodik naponkint az újabb maszlag beadásáról. Épen azon elemek az egyházban, melyek a legkisebb és legártatlanabb megmozdulást azonnal szakadárságnak bélyegzik, s folyvást a szakadás rómé-

vel ijesztgetik jámbor hiveiket: maguk tényleg a legkonokabb szakadárok, mint az egyesülés határozott ellenzői. Lesz tehát itt munka és küzdelem; de talán a jóságos gondviselés a munkásokról sem fog megfelelkezni.

A munka nagyobb terhe épen az indítványozó Erdélyre néz. Az erdélyi követeknek nem szabad csüggedni és tágitni azon eszmétől, hogy a politikai uniót az egyházi is kövesse. Az erdélyi kat. egyház uniója minden zaj nélkül szorosabbá vált 1848 után a királyhágón-inneni nagy tömeggel, s ebből az ott levő két kath. töredék oly erőt merített, melynek nyomását a még most is többségben levő protestáns elem kétségkívül igen jól érzi már minden intézményen, egyetemén, hivatalán, társadalmában. Hasonlóképp létesült már az egyesült és nem egyesült görög egyház uniója is a két országban, sőt a görög kath. és rom. kath. egyház közt naponkint szorosabbra fűzetnek a kapcsok, és naponkint jobban elszigetelve fog ott állani a kis magyar protestáns nép, 30—40 év alatt szegénységben nyomorgó kis töredékké süllyedve az uralkodó egyház pólcáról. Ez ellen a legtermészetesebb és egyedül lehetséges ellensúly a szorosabb egyesülés a királyhágón-inneni testvér-kerületekkel.

Ha az alap eszme egyszer el lesz fogadva, hiszem, hogy a kivitel módozatait is megtalálja a konvent bölcsessége, s ezekről én most nem is szólók; csak éppen egy ténnyt említek fel.

A nagy társulatokat a közös eszméken kívül főként a közös anyagi érdekek tartják össze, s míg ilyeneket nem teremtettünk egyházunkban, egyesülésünk a legszabatosabb törvénycikknek dacára is csak képzelt lesz, Első helyen álljon most egy „domestika,” azaz, egy oly közpénztár alapítása, melyből a szegény gyülekezetek évenkint szabályszerűen kijáró segélyt nyerjenek, előre meghatározott összeget, mely semmi véletlentől ne függjen. Ennek alapját képezné 1-ör: a hivek birtok-aránylagos adója. Nem akarok most, e sokak, főként a vagyonosabbak által borzasztónak kiáltott eszméről tüzetesen értekezni, mert azon édes reménnyel kecsegtetem magamat, hogy a kívánt összeg feltűnő csekélysége minden ellentmondást el fog némitni. E célra elég volna, ha minden református ember, nem örök időn át, hanem csak a legközelebbi tíz évben befizetné évi jövedelmének $\frac{1}{10}$ (egy tized) %-ját, azaz, száz frt. évi jövedelme után egy frtot, ezer frt. után

tíz frtot. A legkisebb összeg, az évi 10 kr. fizetésére, kötelezve volna minden nagy koru férfi, még a cseléd és napszámos is; mert hiszen, egy száz frt. évi jövedelme még az énekes koldusnak is van Magyarországon. Azt hiszem, ily csekély összeg fizetését még az a 40—50 ezer hold birtokában lévő nagy hazánkfia sem fogja megtagadni, ki 15 év előtt a domestika eszméjét megbuktatta, melynek alapját az akkori terv szerint egy hold föld után egy krajcár fizetése kepezte volna, szinte csak tíz évi kötelezettséggel. Semmi kétség nem lehet benne, hogy egy református család évi jövedelmét egyre-másra 300 frtra tehetjük (a menyinyinél bizonyosan jóval több) és hogy van legalább 400,000 ref. családnak. Ebből kijön évenként 120,000 frt. a mi tíz év alatt 1,200,000 frt. tőkére szaporodik, s legalább 72,000 frt. évi jövedelmet ad.

A második alap volna: az egész államsegély tőkésítése; mert ezt tőkének kellene tekintenünk, miután csak rövid ideig számíthatunk rá. Fölvéve, hogy még tíz évig élvezhetjük, 640,000 frt. tőkét nyernénk belőle, mely 38,400 frt. évi jövedelmet ad, vagyis 110,400 frt. összesen, minden évben. Ha az egész államsegély tőkésítése kivihető nem volna, legalább felének tőkésítése okvetetlen kötelességünk, különben azon vademberhez leszünk hasonlók, kilevágja a kenyérfát, hogy a gyümölcsét leszedhesse. Én csak ezen rosszabbik esetre számítok, s így 1874-ben a két forrásból bejönne 152,000 frt. tőke; ebből 1875-ben kiosztható volna 9,120 frt. és a fél államsegély 32,000 frt. és azután minden évben 9,120 frttal több, mint a megelőzőben; tíz év múlva 91,200 frt. és a fél államsegély; föltéve t. i. hogy akkor is kapjuk. Az sem kétes, hogy még egy harmadik forrás is csepegtetne szép összegeket t. i. egyesek önkéntes alapítványai.

Ekkora összeggel a kálvinista takarékos pénzkezelés mellett, vajhmi sok sebünket, talán minden sebünket be lelehetne gyógyítani! És ily jelentékeny anyagi kapocs jobban összetartana minket egyéb közös célokra is, mint bárminő szép törvénycikkek!

Engedjék meg erdélyi olvasóim, hogy kimondjam itt, hogy ily közös pénztár létesítése által ök jobban vannak érdekelve, mint mi itt a Duna partján. A mi pesti traktusunk a papi fizetés minimumát 1,200 frtban állapította meg, s én azon hitben élek, hogy ezen intézkedést az egész duna-meléki kerületben keresztül tudjuk vinni a saját meg-

lévő erőnkkel; miattunk tehát a domestika akár el is maradhatna, mert mi abba sokkal többet szándékozunk fizetni, mint belőle kivenni. Épen ezen helyzetben van a debre-eni kerületnek az alföldi része; de épen az ellenkezőben a felvidéke, a dunántuli kerület, a tiszáninneninek nagyobbik fele és főként Erdély. A magyarországi protestánsok egykor hatalmas segínyt nyertek Erdélytől és fejedelmektől, pénzben és vérben, és ezzel maig is adósok Erdélynek. Most elkövetkezett a visszafizetés ideje, és én bizom a szeretet lelkében, mely elég erős lesz konventünken, hogy erről megemlékezzenek.

Kovács Albert.

Egz pár komoly hang.

Egyházi lapjaink hasábjai telve vannak reform-eszmékkel. Alig mulik hét, hogy vagy egy-egy régibb intézmény eltörlését, legalább módosítását, vagy egy-egy újabb életbe-léptetését tárgyozó indítványokkal találkozunk. Hogy e nagy koncertből én se maradjak ki, egy pár hangot vegyitek bele, mely dissonanciát azért nem csinál, mert sem dogmát, sem konfeszziót, legfőlebb egy kis rituálét érint.

E hangok egyike: a házasság esketési idejét; a másika, a temetésekét érinti.

Az elsőre anyaszentegyházunkban a Gelei-féle LXVII-ik kanon a szabályzó; mely a hét napjai közül kivesszi a szombat, és vasárnapi esketéseket azért — mint mondja — nehogy az istennek szentelendő napok részegeskedés, és bujálkodás által megszenteltelennitessenek. Hogy e kanon keletkezése idejében uralgó pietistikus irány — s az ősz egyháztól való elszakadásból önként fejlődött puritán szellem ily szabály felállítását mentheti — megegyezem. De ma, midőn a valóságok egyenjogúsága törvény által kimondott valóságához közelgetünk; midőn a házasság a vallásos intézmények közül a polgáriak közé soroztatni szándékoltatik, hová a dolog természete szerint tartozik is: most, ennek végrehajtása végett különbséget tenni a napokban, nem látom szükségesnek. Annyival kevésbé, mert e különböztetés anyaszentegyházunk nem minden gyülekezetében létezik. Így például, e sorok írója a 30- és 40-es években a legtöbb esketést a kettős isteni-tisztelet után végezte, nem egyszer az akkori püspök násznagysága mellett; pár évvel ezelőtt e lapok szerkesztője is éppen szombaton eskettetett meg a jelenlegi püspök által. Ide csak nem lehet a „quod licet“-elvet alkalmazni. Aztán, a kanon csak az egybesketés, de a kézfogás, vagy mátkaság idejéről nem rendelkező, ezek nálunk rendszeren szombaton estve történnék a legnagyobb zsanatolással, vendégeskedéssel, és tánccal, melyek még a vasárnap reggeli harangozásig is elnyulnak; s ezek ellen semmi kanon, semmi egyházi tilalom nincs. De ha valamelyikünk vasárnap kétszeri templomozás után, bár mily zaj nélkül, találna esketni, ha egybe nem, zsebe

bizonyosan megbánná, szent célra — a gyám-intézeti pénztár számára fizetendő — legalább 5 forintig.

Ez anomalia megszüntetése végett inditványozom: mondassék ki az egyházkerületi közgyűlés által, hogy a kéz-fogások, vagy mátkaság a szombat napok estvéiről eltiltatnak; a házasulók esketése pedig miután a köznép eldítéletből, (vagy mért?) sem pénteken, sem szombaton házasságra lépni, nem szokott, az egy vasárnapi kettős istentisztelet bevégezése előtti időt kivéve, bármikor megtétethetik. A vasárnap délutáni esketések a munkás köznépre azon előnnyel járnak kivált nyári időben, hogy nem kellene legalább egy-egy félnapot elvesztegetni a készülődés s bármily szűkös, de szokásos étkezés, paraphernum költöztetés miatt; hanem a különben is nyugalom napja estvéjén mindezeket elvégezvén, a következő egész napnak hasznát vehetné. De nem is tudom a következetességet felfedezni mostani eljárásunkban; midőn vasárnap ugyan nem, de az innepek harmadik napjain, sőt áldozócsütörtökön is széltiben esketünk; miből azon természetes logika áll elő: hogy az innepek harmadik napjai, és az áldozócsütörtök jelentéktelenebbek a közönséges vasárnapoknál, sőt a szombatnál is. Vagy sakramentum a házasság, mint a rom. katolikusok tartják, s ekkor épen e tulajdonánál fogva innepeken, sőt nagyhéten kellene végezni, mint ők szokták, legalább tehetik; vagy nem az: és így különbséget tenni a végrehajtási napok közt, alig egyéb, mint a szunyog megszürése.

Másik hang a hallottak eltemetését érinti.

Itt is a Gelei LXXVI-ik kanonja lenne — ha volna — szabályzó, mely a közönséges sorsu emberek felett egy halotti beszédet enged, de a verssel való bucsuztatást tiltja. Ez sem szabályzó egész anyaszentegyházunkban; mert ha a közönséges sorsu emberen a szegényt értjük, ez sokszor egy beszédet sem kíván, ha fizetni kell érte; de ha nem kell, kis gyermekek felett is követeli; a gazdag pedig, bár földműves legyen, két-három lelkészszel is papoltat, mert módja van benne, s sincs ki megakadályozza. A verssel való bucsuztatások pedig azon egyházmegyében, melyben lakom, anynyira napi renden vannak, hogy nem is tartják tisztességes temetésnek azt, melyen a bucsuztató nem kádenciás...

És itt eszembe jut egy régicske, de igaz történet.

Segéd-pap koromban volt neken egy főnököm; annak egy három szegletű kalapja, melyet innepeken kívül csak akkor tett fel, ha a temetésért egy aranyat fizettek. És mikor a halottas házhoz ment, csak azt lesték aztán: fején van-e a három szegletű kalap? Ha ott volt, tudták, hogy aranyat kapott; ha nem volt ott, kevesebbet.

Igy vagyunk mi a verses bucsuztatókkal. Ha az egyházi beszéd végeztével ily formán kezdjük a bucsuztatót:

Méltó gyászba borult özvegy Balog Sára!

A fájdalom nyila téged beh átjára! sat.

Már tudja a nép, hogy három váltó frtot kaptunk; különben kevesebbet. Nemde, az ily jelenség nem csak kanon-ellenes; de a papi méltóságot lealacsonyító? És e ko-

médiát senki se szünteti meg! Ha egymás közt, talán egyházmegyei gyűléseken panaszolkodunk, azt mondják: így van ez nálunk is; bajos a népet róla leszoktatni; aztán ott vannak a magyarországi s Mentovich-féle bucsuztatók, nem sokba kerül, azokat vagy leírni, vagy onnan elolvasni; az a 20—24 kr. is jólesik, a menyinyivel többet fizetnek sat. sat. és így évtizedek folytán divatozik a verses bucsuztatás a szószékből, szebb, vagy silányabb a szerint, mint a szónok pegazusa engedi.

Ha már a halotti beszédekeltörölni még nem lehet (pedig bizony ezekkel is elég baj van, a menyinyiben minden érdem nélküli, sőt sokszor kikiáltott rosz emberek felett is — a „de mortuis nil, nisi bene“ elv szerint — anynyi hazugságot vagyunk kénytelenek egybe halmozni, hogy ha kinyomatnának, egy könyvtár lenne belőlük) legalább az ily rithmusozásokat betiltani, bizony ideje lenne. Mert a kebli rendelkezés hatástalan; a pap nem versenghet önkintes megtagadás útján hallgatóival; az egyházkerületi közgyűlésnek kell e kanon-ellenes rosz szokás gyökerére a fejszét vetni; ekkor vége szakad a komédiási szerepek; addig soha.

6+4.

Az igazgató-tanács üléseiből.

Kolozsvártt, május 25, 1876.

Elnök, főt. Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Ince Mihály, br. Bánffy Dezső, Szabó Ádám és Bodor Antal h.-titkár.

1) A tett felterjesztések folytán felhivatnak a tanodai előjáróságok, hogy a folyó évi ker. közgyűlésen betöltendő következő tanszékekre vonatkozólag: u. m.

a) a nagy-enyedi főtanodánál a Kasza Dániel halálával ürességbe jött természettani;

b) ugyanezen tanodánál Jancsó József halálával ürességbe jött terményrajzi;

c) a zilahi főtanodánál ürességbe jött természettani;

d) a szászvárosi tanodánál Szarvadi Adolf eltávoztaival ürességbe jött terményrajzi és vegytani tanszékekre vonatkozó kijelöléseiket folyó évi július 31-ig terjeszték fel.

2) A külföldi egyetemeket látogató papjelöltek segélyezésére rendelkezés alatti 298 frt. 52 kr. összegből, Keresztes József, Lakatos Sámuel, Molnár Albert és Bartok György egyenkint 74 frt. 63 krban részesítetnek.

3) A n.-sajói káptalan közgyűlése kéri a galaci dézma-kárpotlás kamatainak fele részét Sófalva, N.-Sajó, K.-Budak, Sz.-Cegő, Sz.-Máté és Sz.-Ujós egyh.-községek között a 20-as arány alapján a megalapított részben kitalni. A 20-as arány alapul elfogadtatik és a megállított részek menyinyisége kiszámítása végett áttétetik Szabó Ádám számvevőhez.

4) Az ágostai egyh.-kerület hatósága alól egyh.-kerületünkhöz csatolt egyh.-községek dézma-kárpotlásai rég ohajtott átvétele s azok menyinyisége kimutatása végett,

a m. föld-tehermentesítési pénzalap igazgatósága megtaláltatik.

5) A kamerátikum beneficium ügyében a magas kormányhoz tett több rendbeli felterjesztések ellátása végett a múlt évi kerületi közgyűlés kiküldöttei által a miniszter-elnökhez intézett felirat ellátása ügyében a kiküldöttektől tudosítás kéretik.

6) Az alviuci egyházközség temploma befedésére nyert 100 frt állam-szegély 20 frt. kamatját részint harangláb igazításra, részint adó-hátraléka kifizetésére fordítván: meghagyatik, hogy a más célra fordított 20 frt. kamatot helyezze vissza s az irt célra fordíttatásig tőkésítse.

7) Farkas István, hévizi tanító, panaszt emel, hogy a hévizi egyh.-község iskola-háznak és tanodai laknak hasz-

nált telke után reá 1 frt 60 kr. ház-adó rovatott ki és fel is vétetett. A visszaélés megszüntetése végett a n.-szobeni pénzügy-igazgatóság megtaláltatik.

8) Mátyás Zsigmond beküldi a sz.-k.-szt.-mártoni egyh.-község vesztett szőlő-dézma-kárpotlásba nyert 240 frtos kötvényét. A pénztárba helyeztetik s a kamatok felvétele végett a pénztárnok utasíttatik.

9) A telekkönyvi igazgatóság tudatja, hogy mely községekben léptettetett életbe e telekkönyvi eljárás. Utasíttatnak az illető esperesek, hogy az illető egyh.-községek tulajdona és zálog igényeik érvényesítése iránt, felelősség terhe alatt, intézkedjenek.

— Előadatott ezeken kívül még 13 ügydarab. —
Bodor Antal,
h.-titkár

TÁRCA.

A láthatatlan egyház. *)

Az emberiség erkölcsi fejlődésére, vallásos növelésére nélkülözhetetlenebb mód nincsen jelenben, mint a láthatatlan (idealis) egyház eszméjét előtérbe léptetni, t fogalma szerint, minél szélesebb körben a munkás tevékenység színvonalára felemelni; megértetni a néppel azt, hogy ha a felekezeti válaszfalak, a templomok elkülönítik itt egymástól az embereket, ha a merev konfeszszionálizmus minden felekezetben külön aklot alkot, de van egy nagy egyház, melynek alakítására a konfeszszionálizmus a külön dogma-tételek hatást nem gyakorolhatnak, s mely láthatatlanul kapcsolja egybe mindazon embereket, kik a jót nem csak szeretik, hanem annak megvalósítására s ez által az emberiség jóllétének előmozdítására meleg kebelvel munkálkodnak, legyenek bár katolikusok, vagy reformátusok, legyenek bár fehérek, vagy feketék sat. Ez az istennek valódi országa, melyről Jézus azt mondá: az én országom nem e világból való. (Ján: 18, 26.) Igen! mert ezt nem kül-törvények, nem fegyverek tartják fen, hanem az emberi kebel bensőségében nyilatkozó törvények, melyeknek alapja a lelkiismeret.

Ezen nagy, láthatatlan egyház közösségét keresztyén szellemben léptetni be minden körökbe, elmulthatatlan feltétel; mert ha a történelmet lapozzuk, a régi pogányok közt is találunk ugyan egyes megvilágosodott főket, kiknek eszméje, sőt némelyiknek élet-elve a kor tudalmát, a kornak a kását fogalomban nyilatkozó merev nézeteit tulszárnyalta: de a keresztyénségben nyilvánul azon élet-elv, mely a testvériség, a szeretet s ebből folyólag a köz-üdv munkálatát állítja a központba. Maga az alapító mondá: arról ismernek meg mindenek, hogy én tanítványim vagytok, ha egymást szeretitek. (Ján: 13, 35.)

Minden embernek van vallása, s ha vallása minél bensőbbé lesz: világ- és élet-nézete átalakul egy oly közösséggé, melyben a köz-üdv, a köz erkölcsiség jellemzi a miveleteket s így a keresztyén fejlődés nagy temploma felé irányulnak

*) Felőlvastatott a háromszéki protestáns fiok-egylet közgyűlésén.

a törekedések. Jézus mondá: legyetek tökéletesek, mint a ti menynyoi atyátok tökéletes, (Mát, 5, 48.) ezt a keresztyén jellem-vonást elősegíti az ember vallásának bensősége; ez a bensőség a láthatatlan egyház ismertető jellege: hogy pedig ezen nagy egyház közönséges lételet, vagy az ember vallásának bensőségét előmozdithassuk, a következő nézpontokat kell felállítani, vagy előtérbe léptetni.

1) Hogy a keresztyénség nem tudomány, hanem egy köz élet-elv. Jézus a maga vallását nem tan alakjában alapította meg, hanem minden mondásaiban élet-elveket állít fel. Így a könyörületnél: ne tudja a te bal kezéd, mit cselekszik jobb kezéd. (Mát. 6. 3.) A testvériségnél: egy a ti atyátok. (Mát. 23, 9.) A szeretetnél: a szeretet nem illeti az ő felebarátját gonoszszal. (Rom: 13, 10.) Szeressed felebarátodat, mint magadat. (Mát. 22, 39.) Azt isten-tiszteletnél: az isten lélek és a kik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják. (Mát. 4, 24.) s ha mindazon elveket, melyeket a Jézus tanított s még ha idézzük az egész hegyi beszédet, mindazon elvek egy fő élet-elvre vihetők vissza, mely a hegyi beszéd zárszavait alkotja: keressétek először az istennek országát és igasságát. sat. (Mát. 6, 33. És mind ezeknek közönséges tudattá, nem csak, de köz érzületté juttatásában az emberi méltóság fogalma legyen a vezér-elv, nem pedig az orthodixia bűn-elmélete, mely az embert minden öntevékenységtől megfosztani törekedvén, a csapásokat is isten ostorának tünteti fel, s így a konfeszszionálizmus nyügébe kívánja tartani nem csak az észet, de még az érzést is.

Az egészséges emberi ész világot isten, istent világ nélkül nem tud képzelni; de nem azon pántheistikus fogalom szerint, mintha az isten mint a világ legfőbb ereje, minden erők központja, mint a világ lelke az egészet elevenitné, mert ezen fogalom szerint, az ép ész nem nyugodhatik meg az isten-eszmében, mivelje szerint, ha a világ mulandó, mulandó vele együtt a benne nyilatkozó isten is; hanem azon immanens fogalom szerint, hogy mint az ujszövetség ezt tárgyazó elvei felállítják: ő benne és ő általa élünk, mozgunk és vagyunk; mely fogalom az erkölcsiség központ-

jában lelvén támasztá, az istent nem csak minden örök öszszegónok, hanem az erkölcsi világrend intézőjének tün-teti fel; mert az istennek széke az ember öntudatában, vagy lelkiismeretében van felállítva, a lelkiismeret pedig örök igazság-forrás, isteni kijelentés, mert az isten magát világosabban sehol nem jelenti ki, mint a lelkiismeretben; a hol van a jónak és gonosznak tudásának fája, a hol van az isten által oda plántált kérlolhetlen bíróság széke, s ha más helyen keressük azt, vagy az orthodoxia ingatag körébe jutunk, mely az istent a bűnös emberiségen kívül egy positiv bírónak állítja meg; vagy a racionálizmus rideg kebelébe, mely az istent szemléleti uton akarja a világ felett felmutatni; s midőn amannak istene egy a bűnös emberiség feletti szent és büntető bíró, akkor ennek istene a szentség minden jellegéből kivetköztetve, egy abszolút fogalomra törpül le. Igen! mert nem ott kerestük azt, a hol van a széke; így ha akár az egyház, akár a tudósok fejtegetése után akarunk meggyőződni az isten létéről, akkor e tárgy magasztosságát elveszti. Az isten létéről nem külső fejtegetések után kell meggyőződni, hanem azt bensőleg kell érezni, mert a vallás lényege az emberi szellem központjában áll.

Kisantal Sámuel

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

A sz.-szólnoki ref. egyházmegyéből.

N.-Doba, május 21-én, 1873.

Nagy-dobai ref. egyházunk folyó hó 18-án délután egy lélek-emelő s a vallásos buzgóságról tanuskodó ünnepélynek volt színhelye. Kevés, alig 272 lélekből álló egyházunk a gombot díszes kőtornyára a n.- és kis-dobai ref. egyház összes tagjainak, ugy szintén a szomszéd falvakból jelen volt lakósoknak jelenlétében, Balla László zsigódi ács és Kapusi Gergely zilahi bádogos-mesterek által, helyére téteté.

Mielőtt azonban ezen öröm-ünnepély részleteit röviden leírnám, szükségesnek vélem, az építés kezdetéről, s folyamáról pár sorban említést tenni. Egyházunk régi korbéli, elavult templomát, melyben élet-veszély nélkül isteni-tiszteletet tartani, nem lehetett, az 1868-ik évben lebontván, 400 lélekre tervezett új kőtemplomának és tornyának alapkövét 1869, május 31-én tette le. Ezen évben a földszintől számítva, két ölet emelkedett az épület; 1870-ben másfél ölet; 1871-ben az építés szünetelt; míg 1872-ben a templom falából hátralevő 1½ s a toronyból hátralevő 6½ öl kiépítettén, a templom cserép-fedél alá vétetett. Az ács-mester folyó évi márc. 20-tól kezdve dolgozik a két karzaton s a toronybeli ács-munkákon, a torony szarvázatát közelebről elkészítvén, lehetségessé lön — jelzett időben — a gombnak elhelyezése.

Irt nap, délutáni 3 órakor, előbb a kis-dobai, később a nagy-dobai egyházban megszólalt harangok jelt adának a már előre értesített hiveknek, hogy gyülekezzenek az urnak házához, melynek tornyára teendő gomb az építésnek örvendotes stádiumba jutását hirdeti.

Reményem, mely szerint egy népes gyülekezetet hittem szemlélni ez ünnepélyes alkalommal, nem csalt, sőt várakozásomat felül multa, midőn láttam, hogy öreg és ifju,

gazdag és szegény, román és izráelita egyiránt el nem titkolható örömmel s az ünnepély fontossága érzetében, komoly megilletődéssel siet, hálákat adni a minden emberket szerető édes atyának azon kegyelméért, melylyel a kised egyházat, a mostoha évek küzdelmei között is, anynyira segíté. Az isteni-tisztelet, kün a szabadban, az urnak legpompásabb templomában énekléssel kezdődött, melynek elhangzása után alóírt a gyülekezettel hálaimát emelvén a kegyelomnek atyjához, ki az emberi munkát áldással koronázta: segedelemért esedezett az építés még hátralevő részének befejezésére nézve. Az ének ismét megzendült, mi közben a nemzeti színü kendőkkel és szalagokkal díszített gomb, a földről felhuzatván, helyére tétetett. Ennek megtörténte után, alóírt rövid szónoklatában fejtegetvén azon örök igazság csalhatatlanságát; „emberé a munka, istené az áldás,” egyetértés, munkasság és istenbe vetett bizalomra lelkesíté a gyülekezetet, mint a melyek által remélhetik jövőre nézve is munkáikra az áldást, szent célu törekvésekben az előmenetelt.

Végül felolvastatván, hogy az építési anyagokért eddigi kiadás 1920 frt. 91 kr, a mester-emberek eddigi munkabére 2232 frt. 10 kr. tehát, az eddigi összes építkezési költség 4153 frt. 1 krt. teszen, a toronytetején levő Balla László ács-mester köszöntött négy rendben, az egyház tagjaiért, és az itt működött és ezután működendő mesteremberekért. Az egészet a helybeli zenészek örömet tolmácsoló zenéje fejezte be.

Nem hagyhatom említés nélkül, miszerint az épület nagyságához mérve, azért ment oly kevésre az építkezési összes költség, mivel a nagy-dobai t. birtokosság közös érdekéből a téglá-építéshez, templomhoz és toronyhoz felhasznált összes fakészlet nagy részét minden díj nélkül adományozni kegyeskedett. Ezen — nemes indulatból származott — áldozat-készség által egyházunkra nézve tett jelentékeny segélyezésért a t. birtokosság mindenike egyen-egyen, fogadja az ev. ref. egyház nevében őszinte hálás közönetem kifejezését.

Ehhez hasonló nemes adománynak hirdetője a tornyon levő gomb, melynek készitési költségét 17 frtot n.- és kis-dobai ref. egyházam érdemes főgondnoka t. id. Benkő Elek ur, kifizetni méltoztatott. Nagyra becsült adományaiért köszönetemet a maga helyén és idejében kifejezván, most csak azt kívánom: adja isten, hogy sokáig lehessen áldozó pap a haza és anyaszentegyház oltárain!

Kedves kötelességemnek tartom, méltányló elismerésemet kijelenteni az egyház-tagok iránt, kik a közelebbi években uralkodott betegségek és szük körülmények dacára is, kézi és igás napszámmal kész szívvvel segítették az építkezést. Lankadást nem ismerve, haladatok tovább azon uton, hol nem a nyakra-főre rohanás, hanem a biztos haladás segít győzelemre főleg titeket, kikről — tekintve az egyház 272 létszámát, — el lehet mondani: az aratásra való gabona bizony sok, de az arató kevés.

A főnnebbiekből láthatólag, a nagy-dobai ref. egyház elég haladást tett az építésben, melyet tovább folytatni, külső- és belső takarítását megtenni, tökéletesen berendezni,

nagyon ohajtana, csak hogy pénze fogyatékán van. Rendelkezése alatt álló pénz-készletét a bádgozási költség majd nem egészen felemészti. S ily körülmények között — ha az építést ennyire hagyni, nem akatjuk — nincs más mód, mint fölkérni a méltóságos igazgató-tanácsot, miszerint az egyház tized-kárpotlási tőkéjének egy évi kamatján felül azon 850 frt. névértékű kötvényt, mely a 3000-et meghaladja, kiutalni méltóztatásuk.

Ennek megnyerését — mely tárgyban a szükséges lépéseket közelebbről meg fogjuk tenni — jógosan lehet remélnünk, ha kimutatjuk, hogy eddigelő a kevés pénzhez képest nagyra haladtunk, s hogy a már fedél alá vett épületnek bevégezése csak is ekkint létesülhet!

Isten velünk!

Botka Károly s. k.,
ev. ref. lelkész.

A sz.-szól.-egyházmegyéből.

(Folytatás és vége.)

Nem hagyhatok e helyen említetlenül egy esetet, bár közgyűlésünk nem a vizsg.-bizottságok jegyzőkönyvéből vett erről tudomást, mely a mily örvendetes egy felől, épen oly elszomorító más felől. Ugyan is: b. Bánffy Elek ő mltga a köz, különösen az iskola-ügy iránt többször tanusított áldozat-készségének újabb fényes bizonyágát adá, midőn bagosi egyházunkban kisedővódát akarván állítani, arra következő alapot ígért: a) 4000 frt. tőkét, b) 800 □ öl területű belső telket, c) 40 kapás szőlőt, d) az épületekhez szükséges anyagokat, végre — nem állítom határozottan, de valószínűleg — az épületek felállításához szükséges költséget. Ajánlatához azonban, feltételül tűzte ki, hogy az egyház vállalkozzék az építkezési anyagok összehordására, az építkezésnél szükséges napszamosok kiszolgáltatására, végre a szőlőnek évenként leendő megmivelésére. És mi történt? Az egyház a báró ur nagylelkű ajánlatát, hihetőleg rossz akaratú félre-vezetés következtében, visszautasította, nem akarván magát különösen a szőlő megmivelésére kötelezni. Közgyűlésünk egy tekintélyes bizottságot küldött ki Bagosra, melynek feladata lesz — azon esetben, ha a báró nagylelkű elhatározását meg nem változtatta volna — az egyház-tagokat felvilágosítani és az ajánlathoz kötött feltételek elfogadására bírni.

A vizs. bizottságok jelentésében az iskola-ügy is megvan említve; minthogy azonban az elnöki jelentés idevonatkozó adatai is ugyanazon forrásból kerültek, e helyen még csak annyit kívánok megemlíteni, hogy mind tanítói testületünkben, mind az általuk felmutatott eredményen szembe-tűnően látszik a képezdei pottanfolyamok látogatása, mi, tudomásom szerint, éppen a krasznamegyei iskola-tanács kezdeményezésének köszönhető.

Ebből és a fennebb mondottakból látszik, hogy iskola ügyünkben történt némi haladás. Oh, de milyen távol állunk még a céltól! Bizony, annak elérésével egy hamar még alig fogunk dicsekedhetni; mert nagy kiterjedésű egyházmegyénkben sok szegény egyház van, mely képtelen, a bajon segíteni; és vannak — habár kevesen — öreg tanítók, kik az új formába beleszokni, nem igen tudnak, nyugalmazni pedig, nem

lehet őket, mert a tanítói fizetésből egy ember is alig képes tongódni, nem hogy még a segéd is megélhetne.

Végre, következtek a bizottsági jelentések, egyházak és egyesek kérvényeinek tárgyalása.

Leginkább megérdemli a figyelmet ezek között a pénzügyi-bizottság előterjesztett munkálata, mely a p.-ü.-bizottság munka-körét meghatározván s az a közgyűlés által elfogadtatván: biztos reményt nyújt, hogy egyházmegyénk — nem egészen tiszta — pénzügyei végre rendbe jönnek. Egyházmegyeyi közgyűlésünk ugyan is a p.-ü.-bizottság javaslata folytán kijelölte, hogy a különböző címen bejövendő pénzek közül melyik pénztárnok mit köteles kezelni; a számadások elkészítésére közös mintát állított meg; pénztárok aa.-it (direktor, özv.-árvai és közpénztárnok) utasította, hogy a megelőző évről elkészített számadásaikat mindenkor a tavaszi közgyűlést megelőzőleg, a hátralékoknak részletes és a hátralékosok név szerinti kimutatásával, adják be a pénzügyi-bizottság elnökéhez, ki a bizottságot összehíván, a számadások megvizsgálását végrehajtja, a szükséges felvilágosításokért még az egyházakkal is érintkezésbe tehotván magát; és a vizsgálat eredményéről részletes jelentést s a szükséges intézkedésekre nézve véleményt terjeszt a közgyűlés elébe. Ezen kívül, a pénzügyre vonatkozó minden kérvény és indítvány előbb a bizottság által tárgyalatván, annak véleményes jelentésével terjesztetik a közgyűlés elébe.

A kérvényi bizottság egyszerűen vélte feladatát megoldhatónak, a menyinyiben a helyett, hogy eljárási szabályokat alkotva, azokat megerősítés végett a közgyűlés elébe terjesztette volna: röviden a kérvények tárgyalásának eddigi gyakorlatát véleményozte megtartandónak. Közgyűlésünk e bizottságot feladatának, a kapott utasítás értelmében, leendő megoldására újból felhivta.

Az indítvány és törvény-javaslati bizottság nem alkulhatott meg, mert a választásnál nem levén tekintet arra, hogy tagjai lehetőleg egy vidékről állittassanak ki: nem ülhetett össze.

A fegyelmi bizottság meg mindig hallgat; de vele szemben hallgatott a közgyűlés is.

Ez is nevezetes. Ez előtt mintegy három évvel — a megelőző évekről való jegyzőkönyv nem levén nálam, nem tudom határozottan, mikor — elhatározta közgyűlésünk, hogy egyházmegyénk négy körre osztatván, évenként mindenikben külön papi értekezlet tartassék, és papi könyvtár állittassék; kötelességévé tétetett mindenik körnek, hogy a tavaszi közgyűlésre működéséről és könyvtára állásáról jelentést tegyen. Van kör, mely évenként legalább egy értekezletet tartott, s könyvtárát is megindította; de vannak olyan körök is, melyek három év óta annyira nem tudtak menni, hogy legalább az alakuló gyűlést megtartsák. (Ugyan, melyek azok? Megérdemlik, hogy nyilvános megtiszteltetésben részesüljenek. Szerk.)

Végre, Fazakas József, néhai bagosi lelkész, aa. halála alkalmából elhatározta közgyűlésünk, hogy ezen túl egyházmegyénk érdemes egyházi és világi előljáróinak és hivatalnokainak rövid élet-rajzát jegyzőkönyvbe fogja igtatni.

De talán elég is lesz már ennyire e közgyűlésről; majd öszszel, ha az isten úgy akarja, újból kopogtatni fog az

aljegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

= **Helybeli főtanodánkban** június 16-án vették kezdetüket a közvizsgák s tartanak 28-ig, a mikor lesz a tanodai év ünnepélyes bezárása. A közvizsgák rendjét azért nem közöljük, mert oly későn kaptuk — mint helybeli lap — hogy mire már a vidékre érkeznek, majdnem vége lesz. A létszám a következő: a tanítói testület tagjainak száma 26; a tanulók száma 455; összesen 481.

= **A jövő vasárnap, jun. 22-én** fog megnyitani a belvárosi Fröbel-féle gyermek-kert és elemi iskola, mely a kormánynak és a városi hatóságnak némi jóindulatu segédkezésén kívül, tisztán társadalmi uton létesült s éppen ezért, mert féltett, mert mindnyájunk kincse: szép jövővel bíztat. A megnyitás d. e. 11 órakor fog megtörténni némi ünnepélyességgel, a menyinyiben egyik elnök, Szász Domokos, megnyitó beszédet mond és az igazgató, Szabó Endre, mintegy programot ad. Istennek áldása legyen e szép intézeten!

= **A prot. egylet irodalmi bizottságában** tette n. enyodi theol. tanár, dr. Kovács Ödön, azon indítványát, hogy a prot. egylet kísértse meg egy theol. könyvtár megalapítását oly módon, hogy három év alatt 130—150 ivnyi terjedelmű, részint külföldről átültetendő; részint eredeti, jeles műveket tartalmazó vállalatot indítson meg oly kötelezettséggel, hogy a pártoló tagok évenként 4—4 frtot fizessenek. Az egylet közgyűlése 1872-ben az indítványt magáévá tette s a kivitelt a választmányra bízta. A választmány azonban mind ez ideig nem tehetett semmit, mert nincs tisztában azzal, hogy hány portoló tagra számíthat. A "Reform" ez idei folyamában ismét felszólalt a derék indítványozó e derék vállalat érdekében s mi kötelességünknek tartjuk — egy kissé későn ugyan — de el nem késve, fölkérni olvasóinkat, mindenek felett paptársainkat, hogy hozzájárulásukkal adjanak életet e nemes irányu és a magyar prot. egyházi irodalmat megelevenítő vállalatnak. Igaz, hogy minden protestáns ember kötelezve van erre, de a papság — mint a vallásosság öre — éppen első sorban van érdekelve. Szerezzük meg a dicsőséget magunknak; mert a gyalázat is a miénk lesz különben. Lapunkban folytonosan közölni fogjuk azok neveit, kik pártolokul ajánlkoznak s örülni fogunk, ha minál hosszabb névsort fogunk átadni a nyilvánosság-nak. Imé, ismét egy szép tér, mely megbecsülhetetlen haszonnal jár; s mely megvárja a maga embereit anyaszent-egyházunk ötszáz papja közül.

** **A magyarországi prot. egylet választmánya** folyó hó 10-én, Fördös Lajos elnöklete alatt, ülést tartott Pesten s tanácskozásait a szuperintendenciális gyűlés kiváló tagjai közül is sokan nagy érdeklődéssel hallgatták végig. A tanácskozás első tárgyát az egylet pénzügyi állása képezte, kapcsolatban a „Keresztyén család“ ügyével, melynek főtartása — nem is számítva azt, hogy nagy buzgalmu szerkesztői díjtalanul fáradoznak — tetemes áldozatába kerül az egyletnek. Fölmerült azon nézet is, hogy az egylet céljainak, a tagok magasabb rendű igényeinek inkább megfelelné a külföldi s hazai mintákra (Christianisme liberal és keresztyén magvető) szerkesztett havi füzetes folyóirat. A kérdés első ágára nézve elhatározott egy felhívás közrebecsátása, mely az egylet eddigi sikeres működésének, köz-célokra tett adományozásainak vázlatos föltüntetése mellett, a prot. hazai közönséget az egylet további támogatására anynyival is inkább fölhívja, hogy legközelebről a dr. Kovács Ödön indítványa folytán, a már is szép számmal jelentkezett aláírók támogatása mellett, „protestáns könyvtár“ fog megindítani az egylet s ez által a prot. tudományosságának jelen-

tékeny szolgálatot tesz. A kérdés másik ágára vonatkozólag, kolozsvári egyleti tagokból, bizottság küldetett ki, vélemény-adás végett, a javaslatba hozott havi füzetes folyóirat tárgyában, hogy e tekintetben is a tartandó közgyűlés végmegállapodásra juthasson. A közgyűlés helyéül a választmány a folyó évre Maros-vásárhelyt tűzte ki; idejéül augusztus 24-ét. A gyűlést megnyitó ünnepélyes isteni-tisztelet szónokai a derék Fördös Lajos és Baksai Sándor lesznek, a dunamelléki testvér-szuperintendencia e kiváló férfiai; a közgyűlés folyamán felolvasók Dr. Kovács Ödön és Laukó Gusztáv t. barátaink. A kitűzött pálya-kérdések ügye is eldőlt. A 600 frtos jutalom-díj nem adatott ki, arra méltó pályamű hiányában. Annál örvedetesebb eredményt mutatott föl a 300 frtos erre a kérdésre: „1848 óta, mik a vallásosság hanyatlásának okai és mik lehetnek gyógyszerei.“ A beérkezett két pályamű közül az egyik, a bírálók egyhangu véleménye szerint, kitűnő termék és prot. irodalmunk valódi diszére fog válni. A jeligés levél felbontatván, abból egyleti tagtársunk s hódmező-vásárhelyi lelkész, Szeremlei Samu neve tűnt ki, kit már eddig is úgy ismerünk, mint prot. irodalmunk egyik legjelesebb bajnokát Elhatározott, hogy a megindítandó prot. könyvtár első kiadványát a kuszoruzot pályamű fogja képezni.

= **A kolozs-kalotai egyh.-megyei közgyűlést** jövő július hó 3-ik napjára; a köz-törvényéseket és a házassági törvényéseket jul. 4-ik napjára hívom össze b.-hunyadi egyházunkba: miről az illetőket ezennel hivatalosan értesitem. Szász-Lonán, jun. 14, 1873. Szakács István, esperes.

= **Beküldetett szerkesztőségünkhez** „A székelvudvarhelyi ev. ref. collegium történelme“ melyet a május 22-én tartott kétszázadás emlék-ünnepre összeállított Kis Ferenc tanár. A csinos kiállítású és sok jóakarattal irt könyvecskét ajánljuk mindazok figyelmébe, kiket érdekel egy nevelő intézetünk története, melynek multja biztosíték a jövődre nézve.

= **A lapok azt a hirt hozták, hogy Pesten** jun. 14-re egy unitárius gyűlés volt tervezve, melyre az amerikai és angol unitáriusok megbízottja Mr. John Fretwel lejövendő volt Bécsből, hol többek társaságában időzött. Ezek közt lettek volna reverend Edw. E. Hale, a bostoni „Old and New“ szerkesztője és a leggazdagabb unitárius egyház lelkésze; továbbá Mr. Kidder nagy tekintélyű bankár. Célja a gyűlésnek, egy Pesten építendő unitárius egyház fölötti tanácskozás, a melyre Kolozsvárról külön küldöttség ment volna fel. Még nem tudjuk, megtartott-e; de ha igen, akkor bizonyosan eredményre vezetett, mert az unitáriusok életre-valósága ha nem is éppen mindenre, de igen sokra képes; s mindenek felett arra, hogy figyelmeztessen, hogy isten szerint való dolgainkban jó volna példájukat követnünk!

KÖRÖZTETIK.

624 — 1873.

V.-hunyard-zarándi egyházmegyénkben 1) a hátszegi első-osztályu lelkészi állomás, hol a jelenlegi lelkész évi 300 frt. fizetéssel nyugalmaztatván, a megválasztandó lelkész jövedelme a nyugalmazott t. lelkész aa. életében 433 frt. 52 kr. leendő, azután növekedni fog 300 o. é. frttal.

Pályázati határnap július vége.

2) a hátszegi kántor-tanítói állomás: évi jövedelme 429 frt. 26 kr. o. é.

Pályázati határnap július vége.

A folyamodványok v.-hunyard-zarándi esperes t. t. Dáné István aa.-hoz Szászvárosra küldendők.

Kolozsvárt, június 16, 1873.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 26, 1873.

120—26. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROT. KÖZLÖNY“

1873. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési díja a „**Prédikátori tárral**“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Ismét egy félév végéhez közeledünk; ismét kopogtatunk lapunk pártolójánál, hogy megrendelésüket megtenni, sziveskedjenek. A következő félévre esik a konvent megtartása és a kerületi közgyűlés: nem akarjuk hinni, hogy ezekről tájékozást venni, ne ohajtanának olvasóink. Igyekezni fogunk, hogy minden becsületes igénynek eleget tehesünk; reméljük, meg nem szégyenülünk, mert az erős akarat és buzgóság bennünk nem fog lankadni.

Kolozsvárt, júniusban, 1873.

 Felesleges példányokat nem nyomatunk.

Szász Gerő.

fel. szerkesztő és tulajdonos.

Tanév végén.

Jelige: Das Gute und Schöne will erkämpft sein auf dieser Erde.

Göthe idézett szavait senki méjjebben, igazabban nem érzi át, mint a tanár. Az emberképzés nehéz tusájában hiven kinyomódik az egész emberi nem nehéz küzdelme, melyben az öröklött bajok és akadályok ellen folytonos munka árán képes az eszményi szép és igaz egy részét valósítani.

A cél mindig bir az eszményi bizonyos vonásával; az eszményi viszont mindig titokszerű, bizonytalan természettel bir; így igen természetesen meg-esik, hogy hosszas küzdelem után, igen kevés valósult meg abból, a mit akartunk. Így történik akkor is, midőn középszerűség, kislelkű önérdék és elfogultság nem akadályozzák meg törekvéseinket, midőn a legjobb akarat, legtisztább lelkesülés vezet munkánkban; hát még, mily messze maradunk a céltől, ha még az utobbiak is hiányzanak! Az is szembe szökő igazság, hogy az oktatás és nevelés az egész ember emelésére, javítására irányulván, célját igen gyakran eltéveszti az egyoldalú vezetés által; elté-

veszti az által, ha a kor iránya és törekvései oly ellenállhatatlan hatást gyakorolnak rá, hogy eredeti célját: az egész embert elveszti szem elől és nevel bizonyos irányu, elfogult, zárkózott, korlátolt egyént. E reflexiók önkint támadtak bennünk a tan-év végén. Ha átgondoljuk az egész rendszert, melyen középoktatásuuk felépült, ha behatolunk annak szellemébe, bensőjébe, lehetetlen, hogy a levertség és elszorodás érzelmein át ne menjünk.

Nem könnyelmű megtámadása akarnak lenni soraink a mult által oly bölcsen fölépített és hátrahagyott középtanoda egész rendszerének; sőt állíthatjuk azt, hogy azon mindent átalakító, nemes eszme teremté meg, mely a művészetben a renaissance korszakát jellemzi; ez eszme, a human nevelés eszméje. Tehát nem a mult e hagyományát, melyet az egymásra következő korszakok csak javítottak, kiegészítettek, célunk bírálgatni, mert erre erőt és hivatást nem érzünk, nem érezhetünk; de épen az szomorít el, hogy e szellem megteremté az instituciót, de e szellemet folyton élő lelkeknek átörökölni kellene; e szellemnek nem chablon alakban megjelenni, de élni, hatni kellene.

És ha behatolunk érző szívvvel, és nemes eszmék hatása alatt a középtanodáinkat átlengő szellembe; ha vizsgáljuk az ifjuság erkölcsi értékét, jellemét, törekvéseit; ha meggondoljuk a kor általános utilitárizmus felé hajló áramlatát, melyet az újabb nemzedékek nem hogy feltartoztatnának, sőt folyton erősbitenek, míg mindent magával ragad: akkor elégedettek nem lehetünk. Ne vegye senki tőlünk ez elégedetlenséget erőltetettnek, természetünk skeptikus voltából kifolyóan: önkint támadt az, és csak annak jele, hogy egy kissé magasabb véleményünk van a célról, melyet egy középtanodának el kellene érni.

Főnnebbi soraink igazságát, azt hisszük, mindenki be fogja látni, ki közelebbről ismeri a középtanodákból kikerült ifjabb nemzedékek szellemét. Látni fogja, hogy ha az értelmi oldal bennök ki is van fejlődve, de a nagy résznél csak a dialektikai fegyvereket adja kezébe, melyekkel önérdekéért fog harcolni; tapasztalni fogja, hogy az érzelmi nemesség, főleg fölszárnyalás magasabb eszmekörbe, igen soknál hiányzik. A legtöbb a „vielwissen“ jármában nyög. De a jellem-fejtés majdnem egészen figyelmen kívül maradt; az ítélő-tehetség majdnem egészen meggyengült; az akarat-erő majdnem egészen öszszetört. A tekintélynek hódol magán életben, tudományban; az önkintesség, önmunkasság igen kevés nyomára akadunk.

Kérdhetné valaki: hát, ily eredményre vezet-e a középtanoda általad fentebb magasztalt rendszere? Én azt felelem, hogy nem e rendszer vezet ide; de e rendszer keresztül-vitelével e rendszer szelleme hal ki és azért nem képes e szellem által áthatott nemzedéket teremteni. Főll kell hoznom azou körülményt is, hogy a tanrendszer bármennyire simult, módosult az élet követelő igényei szerint, még sem képes, általános lelkesedést ébreszteni; mégis ellenmondásra, vagy a mi rosszabb, közönyre talál. Holott e rendszer paedagogiai kifortt elvek vivmánya, e rendszer az igazi human nevelés lehető tisztult alakja. Ezt határozottan állithatom mostani meggyőződés szerint. Az ellenmondás, vagy közöny a kor mindent absorbeáló, mindent a maga képére teremteni akaró realizmusában rejlik. De ez ellenmondás, vagy közöny ellenében a gymnázium nemes célja föltartandó, míg az ellenzés önkint meghódol, a közöny pedig lelkesedésig melegsik föl. Mert az tagadhatatlan, hogy nem elég a természet mekhanikus ismerete annak, ki társadalomban akar élni, kit társadal-

mi és politikai kérdések foglalkoztatnak, ki az emberi igaz és jó eszméjeért is harcolni tartozik.

A természeti igaz, az erkölcsi igazhoz úgy áll: mint a való az eszményhez. Minden értelmi tehetség az erkölcsi igaz és szép által nyer nemes irányt, nyer eszményi fölszárnyalást; ki az erkölcsi fönséget, a jellem szilárdságot vivja ki, az értelmi tehetségét az eszmény végtelenségéig növelte, fokozta. Ki értelmét kiművelte, az fölfegyverkezett; de csak az vivja meg az élet tusáját, ki e fegyverekhez edzé erkölcsi erejét.

Az erkölcsi fönségnek van az a természete, hogy mindig emel, mindig magasabb világba vonz. Kire nézve mindég van magasabb, az nem lankad küzdelmében, győz rosszabb hajlamain, önérdekén.

Megtanulja, mi az önfeláldozás. Az erényt erényre úgy törekszik egymáshoz csatolni, mint cserepet a cserépre a házfedelen, hogy meg ne ázzék az élet zivatarában. E tiszta erkölcsi irány hiányzik növelésünkben, melyet az említett képben Menander görög vigjátékiró tűz az ember elé.

Azonban, ki kell jelentenem a félreértések kikerülése végett, hogy az ifju nemzedékek erőtlensége, közönye a magasabb erkölcsi küzdelmek iránt, kora érettsége és így kora elérése oly társadalmi okokon nyugszik, melyet a középtanoda a legnagyobb erőfeszítéssel sem volna képes, egy maga ellensúlyozni. Erre társadalmi ellenhatás szükséges. De azért a középtanoda is hathat oda, hogy az önállóság, szellemi törekvések csiráját méjjen gyökereztesse meg a növendék lelkében. Annyival erősbé fejtendő ez oldal, minél nehezebben fentartható az élet tusájában. De nem akarok, ez általános résznél fejtegetésemnek hosszasan időzni. Ismertebbek ez észleletek, hogysem szükség forogna fenn, azok bővebb fejtegetésére. Célszerűbb lesz, ha megvizsgáljuk azt, a mit a középtanoda tehet; mi rendszerébe több életet, szellemet, elevenséget lehel, mely uton nem csak a mult által megteremtett institúció gyanánt költ tiszteletet, de joga lesz, hatni, lelkesíteni, propagandát csinálni a human eszméknek. Egy középtanoda nem csak történelmi emlék a multra, de lehet program a jövőre nézve. De hogyan?

A multban tényleg az volt. A szabadság nevelő iskolája a vallásos fanatizmus és zsarnokság ellenében. Előállítását egy szabad áramlatnak, a human eszmék terjedésének, a renaissaincnak köszönheti. A feltalált torskok képesek voltak, előidézni a művészet

ujjászületését; a feltalált irodalmi torskok képesek voltak, propagandat csinálni a tisztán emberi nevelésnek. Irodalmi lelkesedés lengte át a közvéleményt.

A klasszikus maradványokat olvasta, érezte át meg át a közönség. E társadalmi áramlat behatott az iskola rideg falai közé és átalakította az oktatás és nevelés eszményét. Addig volt az emlézés és dogmarabja; most lőn az ilélő tehetség és szabad eszmék kiszabadított embere. Ezután más áramlat állott be. A klaszszicizmus ideáljai nem valósultak, elveszték hitelőket. Ekkor jöttek létre a természet-tudományok meglepő vivmányai; bár e vivmányok elérésénél nem csekély dicsőség illeti meg azon iskolát, mely az indukció mellett a dedukció magasztos következtetéseire is megtanított; mely míg Cicero mesterileg megalkotott körmondatait széttagolta, a nyelv-szabályokat érzékeltette: hasonló analízisre és alkalmazásra szoktatott a természeti tudományok terén is.

A természet-tudományok roppant haladása lelkesedést költött. Ezért kezd áttörni a gymnáziumba. Ez a jelen helyzet. Az emberek hajlandók általánosítani az okokat. Ha egy tudomány teremtő hatást volt képes gyakorolni az egyik részen, rögtön általános becsét nyer a közgondolkodás előtt. A végletek találkoznak. A mult század műveltsége határozottan irodalmi, eszményi; a jelen századé prozai, reális. Ne csodálkozzunk tehát, hogy középtanodáink most kompromisszumokat kénytelenek csinálni ez iránynyal; de azt se higyük, hogy ennek az áramlatnak nem kell bizonyos mérvben korlátokat vetni. Ha nem vetünk is gátot, egy új áramlat ki fogja szorítani; ez nekem meggyőződés.

Az irodalmi műveltség a szivre és jellemre hatott főkép. Tanultak, a házáért lelkesedni; a stoikus nyugalmat megszerezni és az epikuri derültséget átélni. Tehát a kedély-világ nyírt tápot. Ide járult még a vallásos nevelés hatása is, mely épen a kedélyhez fordult. Az újabb reálistikus műveltség a sziv és kedély érzelmeit igen határozatlanoknak tartja és az értelem kifejtésén dolgozik. De az irodalmi műveltség teremté meg azon egyéneket, kik oly szivós ellenállással állottak meg az elnyomás ellenében; kik oly ernyedetlen lelkesedéssel hagyták el hitökért az óvilágot, hogy teremtsenek az új világban új világot; kik a forradalmi zivatarokban megálltak, mint erős tölgyek; kik a fogságban Tacitus olvasásával vigasztalták magukat, mint Kazinczy.

Nem céloim, ez alakokat jellemezni; ismertek azok ifju emlékeink, gyermekkori benyomásaink kitorölhet-

len naplójában. Nem tulzom én ez irány helyességét; ki szives lesz soraimat végig olvasni, meg fog győződni arról, hogy ez irodalmi műveltség nem hogy ki nem elégít, de ma már nem érheti el célját, ha ki nem egészítették és más alakot nem ölt. Az újabb reális műveltség kizárólagos uralomra tör. Követi elődjét. De e műveltség még nem tudja megadni az érzelmeik és sejtelmek azon félig bizonytalan világát, melyet ideális egységben a vallás tartott egybe. Ugy de, e látszólag hiába való érzelmeik, gyermeteg rajongás képezték a kedély-világ egészét és mi a jellem: ha nem érzelmeink és sejtelmek eszményi egysége; maga az: Én. Kérdik tőlem, hát az értelem nem hat-e a szivre? Hat, sőt a sziv az értelemtől nyeri indokait. De azt a rúgót nem adja meg, hogy mily irányban keresse indokait. Az értelem egy fegyvertár; de a sziv adja meg a sugallatot, hogy minő fegyvereket ragadjunk meg. Mi tehát a baj? Hogy az előbb jelzett áramlat által megteremtett, paedagogiai kiforrt eszmék tisztult alakjában megvalósult, az élet tapasztalatai és igényei szerint módosított középtanodai rendszer: kezd chablon lenni; mert a létrehozó szellem nem hat a társadalomban, nem ébreszt lelkesedést és épen azért mint főnőbb irtam, e rendszer keresztül-vitelével a szellem hal ki és épen azért nem éri el célját; mert e rendszert organikusán létezővé, fejlődővé a klasszikai szellem tevő. Nem csak a klassika irodalmat értem én, de azon szellemet, mely átment a történelmi tanításba, átment aethetikai, de főleg az erkölcsi felfogásba is, melyet saját nyelvünk termékeire is alkalmaztunk. De, visszaható-e a mult? Halott-támasztás a legnehezebb dolog; a a szellem-költés is izetlen komoly emberekhez, de azért lehet nagy átalakítást tenni. A jó anyagot más alakban felhasználni. Miről közelebből.

Biztosítsunk magunknak.

Ha jól emlékszem, a n-baconi zsinaton egyezkedett egyházi előljáróságunk a „Viktoria“ biztosító társasággal egyházi épületeink biztosítása iránt. Egy kis kedvezményt ajánlott fel a „Viktoria“, a menyinyiben olcsóbban biztosítja egyházi épületeinket; de csak azon feltétel alatt, ha mindenik egyházköztség biztosít. Nem hiszem azonban, hogy ezt az engedményt saját kárával tette volna; mert minden biztosító társaság első sorban biztosítja magát, s azután mást; mindenik vallja az elvet: amor incipit ab ego.

Tehát, csak azon feltétel alatt ajánlotta a „viktoria“ az engedményt, ha mindenik egyházköztség biztosít; hogy így a tömeges biztosítás által a felajánlott kedvezmény kárpótolva legyen; vagy más szóval: saját haszna

biztosíttassák. E mellett, tudta azt is bizonyosan, hogy az egyházi épületek, nevezetesen a templom, torony, iskolaház iránt mégis több pietást érez a nép, mint más épületek iránt, s legalább a szándékos gyűjtásnak nincsenek ugy kitéve, a menyinyiben ezek a boszuállásnak nem tárgyai, s csak a közel levő épületektől gyulhatnának meg; sőt ekkor is jobban védi azokat a nép, mint más épületeket (éppen egy alkalommal tapasztaltam); mert egy felől a kegyelet, másfelől annak bizonyos tudata, hogy neki kell helyette mást építeni: kétszeresen indítja a védelemre. A főnnebieknek megondolása, és a tömeges biztosítás által begyülemdő szép összeg indithatta a „Viktóriát“ arra, hogy egyházi épületeink biztosítása iránt engedményeket ajánlhasson. Jelen voltam épen azon a délutáni gyűlésen, melyben az egyezkedés folyt, s hallottam, hogy a kiküldött biztos, mindig a főnnebbieket hangsúlyozta az engedménnyel szemben.

Nem vonom kétségbe a „viktória“-nak jó indulatát, de úgy hiszem, hogy legkevésbé sem sértem meg, ha kimondom határozottan, hogy saját kárával nem biztosított.

Vajjon, nem lehetne-e ezen hasznót, nem a „viktória“-nak, hanem épen egyházunknak biztosítani; nem lehetne-e az egyházi térről évenként kivándorló szép összeget visszatartani? De igen! Biztosítsunk hát magunknak! Hiszen, ugyis anynyi a szükség; oly nagy a naponkint fölmerülő hiányok száma; anynyira szaporodnak mindennap a kiadások nemei, hogy egy kis magunknak való gazdálkodás egy cseppet sem árt.

De hol van az a pénzösszeg, melyet a biztosítás alapjául be kell fektetni? E már egy kissé kényes kérdés. De hiszen ott van mindenik egyházmegyének meglehetősen összegből álló özvegy-árvatára, tegyük azt biztosítási alapnak; természetes, hogy az egyházközségek által évenként fizetendő biztosítási illeték folyjon be az özvegy-árvatárba, s így ne a „viktória“-nak, hanem özvegy-árvatárunknak biztosítsunk.

Előre látom, hogy menyinyire aggódnak, ezt elfogadni mindazok, kik özvegy-árvatárunk megmaradását, s növekedését szívüken hordozzák, félvén ez után az eshető megbukástól. Én részemről e tekintetben a bukástól egy cseppet sem félek, s vallom amaz elvet: a ki mer, nyer. Sőt, hogy másokat is megnyugtathassak, óhajtanám, hogy mindenik egyházmegye ügynöke küldené be e lapok

szerkesztőségének az évenkénti biztosítási illeték összegét; s viszont, menyinyi kárterítést küldött vissza a biztosítótársaság! Ezen adatokból a szerkesztőség összeállítaná *) a bevételt és kárterítést, s hiszem, hogy a számoknak csalhatatlan bizonyítéka az indítvány mellé állítaná még a legfélelmeesebbeket is.

Vagy ha az ilyen özvegy-árvatárunk javára célzó biztosítás nem tetszik; nem lehetne-e a helyett, hogy mindenik egyházmegye külön biztosítson, egyházkerületileg biztosítani? Megvallom, hogy járatlan vagyok Izráelben, nem ismerem egyházkerületünk pénz-alapjait; hanem azok, a kik jól ismerik, nem tudnának-e, egy az egyházmegyei özvegy-árvatárak összegének megfelelő pénz-alapot ajánlani biztosítási alapnak? Vagy nem lehetne-e a 14,000 frt. állam-segélyt egy évben valahogy sértetlenül hagyni, s biztosítási alapnak letenni? Ez igaz, hogy előre kevés alap; de idővel oly erős összeggé nőheti ki magát, hogy sok szükségét fedezné a különben elég szegény egyházkerületnek.

Gondolkozzanak e két irányu, de még is egy célban oszponatosuló indítvány felett a hivatalosak és választottak, s csak arra kérem, hogy tartsák mindég szemelőtt a mit főnnebb is említék: mindenik biztosítótársaság saját hasznával, nem pedig kárával biztosít.

Felhozhatják ez ellen azt is, hogy már csaknem mindenik egyházközség megkezdette a biztosítást, s a hetedik évi ingyenes biztosítás kedvezményétől nem lehet megfosztani. Hát miért fosztatnának meg ezen kedvezménytől az egyházközségek, akár egyházmegyei, akár egyházkerületi uton történjék a biztosítás?! Ezt az ingyenes hetedik évet épen úgy megadhatná akármelyik kára nélkül, mint, a „viktória“. Sőt épen azt óhajtanám, hogy akár az egyházmegye, akár az egyházkerület veszi át a biztosítást: az az eddigi gyakorlat szerint történjék.

Vagy ha úgy tetszik, várják be a hét év kitélését s akkor szakítsunk. Meglehet, hogy ez utobbi esetre, indítványom igen korai. Nem, sőt úgy tapasztalom, hogy a legüdvösebb indítványoknak is oly sok ideig kell várniok, szinte 40 évig, fel az egyházkerülethez, le az egyházmegyéhez bujdosniok, míg beérhetnek az ígéret földére. Sok pedig addig bujdosik, hogy meghal; szerencséjére, mert legalább a leszavaztatás keserűségétől megmentődik.

Menyhárt András,
kecsesi ref. pap.

TÁRCA.

A láthatatlan egyház.

(Folyt. és vége.)

Midőn tehát a mult században a vallásba becsempésztek a rációalizmust és szupranaturálizmust s ezeknek fajait, a keresztyén vallásból tant akartak csinálni, midőn spekulatív fogalmakkal tömték tele, s az isten létét nem az emberi szellem központjából, a lelkiismeretből, az emberi közérzelemből fejtegették, hanem spekulatív uton a világ lété-

ből, vagy célszerűségéből sat. akarták lehozni, s minthogy a tudománynak nincs szüksége szentire, a vallás minden szentességéből ki vetköztetve, oka lett az akkor elterjedt vallástalanságnak. Így van ez minden korban, midőn a ker vallás élet-elviségéből leszállítva, a tudomány szük keretébe szorítottatik be. Ezzel ellenkező állapot volna a közép idő egy-

*) Bocsánat a nagytiszteletű szerkesztőségtől! hogy e tekintetben igénybe veszem egyházunk iránti fáradhatlan buzgóságát
M. A.

házi keresztyénsége, midőn a népnek nem kellett gondolkozni, mert gondolkozott helyette az egyház s az egyházat alkotó papság; az egyház magát oly erősen körül sáncolta, hogy csak alig tudtak részt lőni rajta a reformáció hősei, midőn elviselhetetlenné s igen szűkké vált az egyházi burok az egész világ előtt.

A modern theologia azon nézete, hogy az istent önlelkiismeretéből fejtheti ki minden egészséges emberi érzelem, annyival inkább elfogadható, hogy minden ember egy kérelhetetlen bíróságot érez keblében, s a jónak, igaznak és tisztességesnek fogalma le van ott téve, mint cselekedetünk titkos rugója; egy szóval, Jézus az élet-elvek földérintését nem kívülről adta meg az embernek, hanem önkeblére, önérzésére mutatott, hogy az ember öntudatát ismerje és érezze olyanak, mely minden valódi emberi gondolkozásban és cselekedetben létesül; isten által és istenben kívánjon élni, általa és benne boldoggá lenni; ha ezen elvek szerint rendezi életét, akkor a vallásos elv teljesen áthatja gondolkozását, s vallása az erkölcsiségben teljes valósulást nyer. A fennebbiek szerint, úgy hiszem, elég világosan meg van huzva a határvonal a pantheizmus és az immánencia között, midőn amaz az ember életében az erkölcsiségre kevés súlyt fektet, ez pedig egyedül az erkölcsiséget tekinti jogosultnak az emberi nem haladásának, jóllétének, boldogságának eszközlésére.

Továbbá, a keresztyénség élet-elvisége mellett megkívánatik, a nagy a láthatatlan egyház közössé tételére

2) a történelmi fejlődésnek adni az első helyet. Ha körül tekintünk s o r a i k b a n, sőt a tudomány mai fejlődéseiben, látjuk azt, hogy némelyek eszményi Krisztust akarnak felállítani, mások történelmit. Az eszményi Krisztus felállítása éppen oda vezet, hová a racionalizmus, mert az eszménynek tudomány alakjában kell létre jöni, a tudomány pedig, ha javít is az igaz' ismeretében, de az erkölcsi világ-rendre nézve hidegen hagy, és így a vallás-erkölcsiségét kevésbé mozditja elő, mert így élet-elviségéből újra ki van forgatva a keresztyénség. Történelmi Krisztusra van szükségünk, ki szélylyel járt, és jól tett mindennel, mert a történelmi Krisztusban látjuk istennek teljességét lejöni hozzánk; de nem csoda-alapon, vagy dualistikus rendszer szerint, hanem az erkölcsiség alapján: példát hagyván nekünk Jézus mindenkben; és egy történelmi alak inkább hivatva van, javítani mindenütt, mint egy hideg eszményi kép s ha eszményi Krisztust akarna minden ember magának alakítani, szinte annyit Krisztus lenne, a hány ember. A sz.-írók az ujszövetségben a Krisztus halála után csak hamar tanakodni kezdettek e tárgyról s János apostól mondja: erről ismerjétek meg az isten lelkét, valamely lélek vallja, hogy Jézus Krisztus a testben eljött, istentől vagy az. De valamely lélek nem vallja, hogy a Jézus Krisztus a testben eljött, istentől nincsen, hanem az az Anti-Krisztusnak ama lelke (Ján. 4, 2—3.); ezek szerint, a teljes történelmi élet-kép helyre állítása korunk feladata, mert az üdv-igasság a Jézus valódi történelmi személyében válik teljes élet-igassággá.

De nem is lehet Krisztustól a történelmi alapot megtagadni, mert az evangéliumok, ha közbe-közbe mithoszt vegyítnek is, de a történelmi alap, mint veres fonal minde-

niken áthuzódik; nem csak, de profán írók is tanuskodnak Krisztus történelmi valósága mellett.

Általában, a történelem van hivatva mindég az erkölcsök javítására. A Krisztus korától ha időnkint lejövünk, vizsgálva a ker. egyház történelmét, inkább érezzük magunkat a javítás körében, mintha az egyház által alkotott dogmatikai Krisztus egyházának fejlődését vizsgálónk, hol hamis alapra volna fektetve az egyház lényege; de fejlődés nem is lehet ott, hol csak az egyháznak szabad gondolkozni.

Az apostoli korban volt lelkesedés ma is buzdítólag hat le reánk; az apostoli kor után az üldözések ma is erőt kölcsönöznek hitünk melletti tántoríthatatlanságra, a jóban és rosszban való harcra s ha a közép időben lévő erkölcsi romlást vizsgáljuk, egy lelkes indokot nyerünk az erkölcs dicső diploma felé erélylyel küzdeni magunkat; s a reformáció dicső alakjai nem lelkesítnek-e ma is az igazság és jó irányában rendületleneknek lenni; még az oly vitatkozásoknak történelmi tanulmányozása is: midőn istennek emberé léte, a két természet egyesülése, szentháromság titkos tana, predestináció elmélete, képek imádása, egymás kiátkozása volt a keresztyénség életének kiegészítő része, sat. oktatólag hatnak ma is reánk arra nézve, hogy az erkölcsök javítása tekintetéből az oly silány, tartalom nélküli vitatkozások helyett, munkás iránnyal lépünk fel a társadalom mezején; és a történelem nyomozása, tanulmányozása arra vezérel, hogy az emberiség javításában a főszólyt ne fektessük azon dogma-tételekre, melyek zsibbasztólag hatnak az emberiségre, mint például a bűn elmélete, predestináció, elégtétel, utolsó ítélet sat. hanem ama protestáns öntudatra, hogy az ember önmunkás tevékenysége által szentelheti meg magában az isten képét, erény által egyesülhet az isteni léttel, erény által lehet boldog, és örülhet az istenben.

A keresztyénség nem kifejlett és tökélyes, (még ma sem) kompakt egész, hanem történelmi fejlődés az igazság felé, mindig alaposabban megoldandó feladat; s e történelmi fejlődés buzdítólag hat le reánk, hogy az emberiség élőfájába, mint folytonosan haladó egészbe, munkás erény által oltuk be a Krisztust; és ezen törekvésben nem hajolni meg a biblia minden betűi, vagy a szymbolumok formulái előtt, hanem öntudatos érzettel egyesíteni az istenit az emberivel s a kettő kapcsolatában szerezni érvényt az emberi méltóságnak, távol minden mistikus fogalomtól; mert ha valamely felekezet szymbolumaihoz mereven ragaszkodunk, akkor csak azon akolban vagyunk bezárva, melyet az illető szymbolum vagy konfeszzió nyilhat meg, és nem munkálkodhatunk, a láthatatlan egyház minél szélesebb alapra való fektetésében; akkor a konservativizmus, nem pedig a józan haladás jelzi álláspontunkat; akkor a lelki szegénység a pietizmus karjaiban ringat el örök lethárgiai álomra.

Eképpen a keresztyénség és a valódi miveltség kibékül egymással, egymást áthatja, tisztítja, méjjebbé és bensőbbé teszi, mert a kettő valódi kapcsolata felemeli az embert az önzés szük korlátain felül, midőn a valódi és nemes embereszme jut benne diadalra a kor mellékes, anyagiság felé hajló nézetein.

A fennebbiek szerint tehát, a láthatatlan egyház nagy

és széles alapra fektetésében a felhozott nézpontok szolgálhatnak tájékozással; u. m. megérteni minden körökben azt, hogy a keresztyénség nem tudomány, hanem élet-elv, és hogy ennek felállításában mindenütt a történelmi fejlődésnek adassék meg az ötlet megillető első hely; így lesz a láthatatlan egyház minden egyes ember hitében és érzésében az egyetemesség kinyomata.

Midőn tehát a láthatatlan egyház kapcsolja egybe a gondolkodásokat, tényeket és érzéseket: akkor bárminő látható felekezet tagja legyen is az ember, a konfeszszionálizmus nyügei rajta nincsenek megnehezdedve; hanem ő, mint az emberiségnek egy buzgó tagja munkás erénnyel lépik elő a közjó előmozdítására, akkor saját felekezetének, egyházának virágzására is öntudatos lélekkel foly be. A felekezetek unio-kísérletére törekvő némely emberek munkálkodása mai korban kicsinyes dolog; az unio-kísérleteket a mai kor tudalma tulszárnyalta; mert valami anyagiság fogalma rejlik abban, midőn valaki a felekezetek uniojában egyfelől, más felől pedig a puseistikus törekvésekben hiszi az egy akolt és egy pásztort. Nem! A felekezetek mozogjanak saját körökben, csak az emberek tudata, érzete emelkedjék felül a konfeszszionálizmus korlátain: egy láthatatlan (ideális) egyház öleli be akkor minden különbség nélkül az embereket; és ez elég; mert ez a valóságos egy akolt; ez az istennek országa, melyről Jézus azt mondá: ez én országom nem e világból való, melyet a Krisztus maga így magyaráza meg: nom jó el úgy az istennek országa hogy ember eszébe vehetné; és nem mondják azt: ime itt, vagy amott vagyon, mert ime az istennek országa tibennetek vagyon (Luk. 17. 20—21.)

E szerint, az istent az emberiség belsőjébe helyezve, nem arra kell törekedni, hogy megismerje az ember azt, hogy mi az isten, hanem, hogy az istent minél közelebb hozza magához, róla bizonyossá s általa és benne holdoggá legyen, így lesz akkor a keresztyénség élet-elvének magva a valóságos öntudat méjébe ültetve s az isteni immanencia magában az emberben megszentelve, mint Jézus mondá: miképpen szent az, a ki titeket elhivott, ti is szentek legyetek teljes életetekben (1 Péter. 1, 15.). Nem ide céloznak-e minden ujszövetségi írók, különösen Pál, midőn a szeretetről, a szabadságról, a Jézussal való közösségről, s általa az isteni finságról; midőn Jéter apostol a szegelet körül és az élő kövekről beszél? (1 Pét. 2, 5—6.) így és ezek által jut el az emberiség azon eszményi magasztosságra, melyre való törekvés a haladás elvénél fogva minden kőbebe le van téve. Ismerjétek meg az igazságot és az igazság szabadokká teszen titeket; (Ján. 8, 32.) mert az embernek önidvessége dolgában minden (legyen az emberi, vagy egyházi) tekintélytől szabadnak kell lenni, maga az apostol mondja: nyilván vagyon az istennek haragja menyből az embereknek minden hitetlenségek és hamisságok ellen; kik az igazságot hamisan fogva tartják (Rom: 1, 18); ha értelmes ész és nemes szív jellemzi az embert s az emberek között minél többeket; nem csak, de ha az minden kőbebe megvan, megvan akkor az egy akolt, és egy pásztor.

Igy ezen eszményi, láthatatlan egyházban a hit nem

külső tekintélyen nyugszik, hanem az alanyiség belső tudatában alapszik. Ennek kell előtérbe lépni, ennek kell mozgatni a protestántizmus fejlődését; mert a protestántizmus van hivatva az eszményi egyház közössé tételére. A multnak szellemi vivmányaiból az életre-valókat életre hívni, segíteni, s a protestántizmust mint tovább-fejlésre képes életre-valóságot a kor igényeivel úgy békíteni ki, hogy e legyen az összes mivelttség fáklya-vivője, legyen a kor valódi és élő hite, minden a láthatatlan egyház elterjedésére törekvő buzgó kebel nemes feladata; s ha erre törekszünk, akkor lesznek nekünk valódi élő egyházunk, s mi az élő egyház öntudatos, munkás, mivelt, nem pedig élő-halott tagjai leszünk

Kisantal Sámuel

Népoktatás-ügyi statistika Európában.

A nép-mivelttség legelső fokán Oroszország áll, hol 1000 ember közül csak 4 tud olvasni. Lengyelországban a lakosságnak csak 9 %-ka örvendhet az írás és olvasás tudományának. Egyenlő színvonalon áll Lengyelországgal Románia, Spanyolország, Portugália és Olaszország azon része, a mely előbb a pápai birtokot képezte. Valamivel jobban, de azért még sem áll jól a népnevelés-ügye Olasz-, Görög-, és Magyarországon. Olaszország déli részében a lakosságnak 74 %-ka még most sem tud sem olvasni, sem írni.

Az osztrák tartományokban s a magyar királyság egyes részeiben egymástól nagyon eltérők a mivelttségi viszonyok. Mig Bukovinában 100 gyermek közül csak 10, Dalmátországban 13, Gácsországban 16 és Horváthországban 20 jár iskolába; addig Tyrolban csaknem minden gyermek, Morvában 99, Ausztriában 98, Csehországban 96, és Stajerországban 80 élvez népiskolai oktatást.

Stajerországban a radkersburgi kerület tűnik ki legjobban a tanulók sokasága által. Kárinthiában csak nem 80 % látogatja a népiskolát. Magyarországon némelyek 44 %, mások 61 %-ra teszik a tanulók számát.

Dr. Andréé Rikárd közelebb megjelent munkájában még szánandóbb képét mutatja az ausztriai népmivelttségnek. Hivatalos katonai értesítések nyomán kimutatja, hogy 1865-ben a besorozott ujoncok közül Krajnában csak 3½, Dalmáciában 1¼, Gácsországban 4¼, Erdélyben 8¾, Horváthországban 13, Morvában 45¾, Magyarországon 25½, Tyrolban 36½ Csehországban 60½, Sziléziában 69½ és Alsó-Ausztriában 83½ % volt olyan, a ki olvasni és írni tudott. Gácsországban a helységeknek több, mint felében most sincsenek iskolák; s ezért esik Gácsországra 23 % bűnös, 37 % gyilkos és ezeknek következtében jut 50 % halálos ítélet az egész birodalomból e szerencsétlen országra.

A németeknek van legnagyobb részök Ausztriában a népmivelttségben. Az ausztriai németek évenként 95,000 tan-könyvet vesznek, mig a többi összes nemzeteknek csak 1,000,000-ra van szükségök.

Nagy-Británia népének 50 %-ja tanulatlan. Belgiumban fele sem tud olvasni és írni a lakosoknak. A liberális képviselő Bricoult említette a Belga kamarában, hogy 760,000 tan-köteles gyermek közül 160,000 nem jár iskolába, csak 2,269,000 belga tanult valamit; 2,578,000 nem tud sem

irni, sem olvasni. Franciaországban a tanulatlanok száma 36 és 75 % között ingadozik. Legrosszból azonban „Finisterre, Cotes du Nord (Bretagne) és Haute Vienne“ (Linousin) megyékben áll a dolog. De a német fegyverek hódításai (!) után Franciaországban is gondoskodnak végre a törvényesen kötelező elemi oktatási törvény meghozataláról.

A népnevelési viszonyok legjobban Schweic-, Németország, Holland-, Dánia-, Svédország, és Norvégiában állanak. Németországon a népnevelés a nemzet valódi közjára. Itt az elemi oktatás mindenütt kötelező, s csak ritkán találni egyet, a ki ilyenben nem részesült.

A Porosz „Szász-tartomány“ ujoncai között csak 0. 52 % nem tudott olvasni és írni, a rajnamelléki tartományban 0. 81 %, porosz Sziléziában 3 %, a szoros értelemben vett porosztartományban 13 $\frac{1}{2}$ %, Posenben 14 $\frac{3}{4}$ % volt a legénység között olyan, a ki oktatást nem nyert. A szász királyságban 100 gyermek közül 95 % látogatta az iskolát. Ott 8 □ mfe 8 iskola esik, a mig Ausztriában ugyanakkora területre csak 3, Bajorországban 7, Hollandban 3 % -ot tesz az oktatásban nem részesültek száma. Schweizban és Dániában csak ritkaság képen lehet találni egyet, a ki oktatásban nem részesült.

Svédországban és Nérvégiában 1000 ember közül csak egy nem kapott semmi oktatást.

Ha az európai államokra szóló ez adatokat áttekintjük, úgy találjuk, hogy a német eredetű és protestáns vallású országok műveltségi viszonyai a legkedvezőbbek. El kell azonban szomorodni a népnevelés minden igaz barátjának, midőn ez adatokkal azt látja konstatálva, hogy Europa népességének $\frac{3}{4}$ része ma is minden oktatás nélkül nyomorog.

A vajda-hunyad-zarándi egyházmegyéből.

V.-Hunyad, június 20, 1873.

Nyilvános köszönet.

Helybeli ref. egyházközségünknek 228 éves nagyobb harangját, mely 17 évvel ez előtt harangozás alkalmával megrepedt, s az óta ily állapotban használtatván, kollektív hangjával kollektíven hatott a hivekre, végre sikerült folyó hó első napjaiban Aradon újból öntetnünk, s most két mázsával megnagyobbítva, az összesen hét mázsás kellemes hangú új harang folyó hó 15-én adatott át számos résztvevővel megtartott öröm-ünnepszentelés mellett a közhasználatnak.

Midőn e részben anyagi szegénységgel küzdő kised egyházközségünk egy régi hó óhajtása teljesült, nem mulasztathatjuk el a nyilvánosság előtt is köszönetet fejezni ki azok iránt, kik buzgó közreműködésük s áldozat-készségük által célunk elérésében segítségül voltak.

Köszönet először is azon szives adakozóknak, — kik felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül — a város lakosai közül 225 frt. 80 krnyi összeget irtak alá, s fizettek be a segély-gyűjtő könyvecske szerint.

Köszönet városi rendőr kapitány Bucsy Lipot urnak, ki mind a gyűjtés körüli fáradozás, mind egy jótékony célú bál-rendezés által, mely 53 frtot jövedelmezett; mind a harang öntésekor Aradra tett utazása által kitűnőleg segítette célunk kivitelét.

Köszönet helybeli lakós, bányatulajdonos t. Hofmann

Rafaél, és marosilyei lakós t. Simon Gábor uraknak; ugyszintén uradalmi erdő-mester t. Fűzi Diénes ur leánya, Fűzi Katalin kisasszonynak; kik mind hárman, mint kitűnő zene-értők, egy műkedvelői zene-estély adása által, 55 frt. 41 krrel segítettek egyházunkat.

Köszönet helybeli m. kir. uradalmi tiszt t. Ráth Jánosné urhölgynek, ki r. katolika létére, egy értékes diván-párnát ajándékozván s a bál alkalmával kisorsoltatván, 34 frt. 50 krt. jövedelmezett.

Ily módon sikerülvén, a 400 frtnyi harang öntetés költséget összeszerezvünk, méltán kél az öröm és hála érzése szívünkben, midőn célunkat szerencsésen elérhettük; méltó, szívünk hálás köszönete a közreműködők iránt. Legyen jutalmuk a jótévedőknek jótetteik édes érzése mellett annak legszükségesebb áldása, kinek ügyét és dicsőségét előmozdítani kívánták áldozataik által.

Az egyházunk irtánt tanusított jótévedményekről emlékeztetvén, megemlíteni kívánom, a mit már egy más nyilvános közlönybe megemlítettem volt, hogy városunk főorvosa t. Márkosi Sándor ur, folyó év első napjától kezdve, évi 300 frt. városi fizetéséből 100 frtot a helybeli négy felekezeti iskolában tanuló szegény sorsu gyermekeknek taneszközökkel való ellátására nagylelkűen adományozta mind addig, mig hivatalát folytatni fogja. Ezen kegyes adományból ref iskolánk szegény tanuló részére 25 frt. segélypénz jött be. Fogadja a nemeskeblű ember és ifjuságbarát e helyen is legszivesebb köszönetünk kifejezését a magunk és azon kisedek nevében, kikről atyai szeretettel kívánt gondoskodni!

Végül, szives köszönetet nyilvánítunk egyházmegyei esperesünk, nt. Dáné István ur iránt, ki új harangunk első megszólaltatása ünnepélyére megjelenni, sziveskedett, s szívet-lelket át meg átható imájá s egyházi szónoklata által maradandó emléktivé tette öröm-ünnepünket.

Gál Sámuel.
ref. pap.

Az unitárius gyűlésről.

Június 15-én, 1873.

Az alig 55 ezernyi unitáriusokat közel évtized óta tetemes anyagi áldozatokkal segélyezték angol s amerikai hitsorsosaik a nélkül, hogy fejlődésükre befolyást akartak volna gyakorolni.

Londonban, az unitáriusok főiskolájában, jelentékeny stipendium van erdélyi tanulók részére; az angolok a kolozsvári iskola s egyház sügsgletereire 1857-ben több, mint 1000 font sterlinget adományoztak s az amerikaiak két ízben adtak 500—500 dollárt irodalmi művek p. Channing nagybecsű munkájának lefordítására. A kegyes angol hívők ezen jótékonyágukat önkint, felszólítás nélkül gyakorolják s a mai nap ismét e célból keresték fel magyar hitsorsosait, hogy ott, a hol a sügység legnagyobb, áldozat-kész kezeikkel segítsenek rajtuk.

A „Hungaria“ egyik lak-osztályában 18 egyén gyült össze ez ügyben. Az angolok részéről jelenvolt Mr. John Fretwel, londoni előkelő kereskedő, s buzgó egyháztag, ki tisztán az unitarianizmus kedvéért magyarul is megtanult s legközelebb Kolozsvárt járt. Az amerikaiak részéről Rev. Edw.

E. Hale, bostoni lelkész, az „Old and New“ hirneves szerkesztője s kitűnő tudós s ezen kívül Miss Southwies Emma, több amerikai lap levelezője. A magyar unitáriusok közül főlemlitem a következőket: Hajós János, Buzogány Áron, Simén Domokos, Orbán Balázs, Ürmösy Miklós, Szinovác Gyula és Kovács János. Tanácskozási nyelv legnagyobb részt a magyar volt, melyet Kovács János kolozsvári tanár tolmácsolott angolra; azonban, később a latin s német nyelv is igénybe vétetett. Fretwell németül s egyszer magyarul is szólt, a többiek németül s angolul.

Nem akarom a gyűlés folyamatát leírni; csak egy pár jellemző tényt emelek ki. Az ülést Simén Domokos imája nyitotta meg, elnök Hajós János, jegyző Buzogány Áron volt. Hajós az unitáriánizmus örömnappjai közé számította e napot, Fretwell magyar, Hale egy Krizához intézett latin s egy a gyűlésnek szánt német üdvözlő levelet olvasott föl, melyek a kolozsvári konzistoriumnak fognak elküldetni. Kovács János előadván röviden az unitáriusok történetét — kiemeli, hogy jelenleg legnagyobb szükségök van: 1) a kolozsvári főiskola s különösen a theologia erősítésére, hol 4 s a másik két iskolában még 5 tanári állomás volna szükséges, hogy a törvény kellékeinek teljesen megfeleljenek. 2) Irodalmi működésök emelésére, különösen a keresztyén magvető s Channig művei folytatására s 3) egy kis székesegyház építésére Budapesten, miután Kolozsvár már megszűnt főváros lenni s így sokat veszített jelentőségéből, de különben is Pesten s környékén több mint 100 unitárius létezik.

Az angolok és amerikaiak közreműködésüket, természetesen az önségély határain kívül, szívesen megígérték. Jellemző, hogy Hale, a kegyes amerikai unitárius, folytonosan az iskolák állásáról kérdezősködött s a magyar tanügy legfontosabb adatait, a mint azt Buzogány s mások elterjesztették, szorgalmasan följegyeztette. A barátságos társalgás után Southwies k. a. üdvözölte a magyarokat s különösen hangsúlyozta, hogy habár náluk Amerikában nagyobb is a nők szabadsága, ők tétlenül nem élik le napjaikat. Ülés után az összes társaság a Margit-szigetre ment a vendégekkel, kik egy pár napot időztek a magyar fővárosban.

Ez értekezet látszólag kellemes benyomást tett az angol-vendégekre s az unitáriusok bizvást számíthatnak reá, hogy testvéri gyámkodásukat teljes mérvben ki fogják nyerni. Hale magán nyilatkozata szerint, a pesti unitárius egyház létesítésére szükséges összeget ő maga képes 3 szónoklata által összegyűjteni.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mai számunkkal bezárjuk e félévet, melynek utolsó negyedére eső három ívet a „Préd. tárból“ csak a jövő számunk mellett küldhetjük el. Szívesen kérjük előfizetőinket, hogy megrendelésüket mielőbb eszközölni sziveskedjenek; mert felesleges példányokat nem nyomtatunk és sajnálnók, ha későbbre nem szolgálhatnánk.

= A mint már jeleztük, a múlt vasárnap d. e. 11 órakor megnyílt a belvárosi gyermek-kert szép, diszes közönség részvéte mellett. Ez intézet berendezése oly szép, és e

rendszer fejlettségének teljesen színvonalán áll, hogy semmi kívánni valót sem hagy fenn; s jó lélekkel ajánljuk vidéki olvasóinknak, hogy ha városunkban megfordulnak, meglátogatni el ne mulassák. Szász Domokos barátunk megnyitó beszédét közölni fogjuk.

= Beküldetett szerkesztőségünhez „Egyházszertartástan alapvonalai; tekintettel a magyar ref. egyházra.“ Irta Toth Mihály. Ára 1 frt. osztrák ért. A theol. tudománynak ez ága oly kevés volt mivelve hazánkban; sőt mellőzve még a theol. fakultásokon is, hogy a kevés számú kezdeményezőken kívül, majdnem uttörőnek nevezhetjük e munkát, mely oly sok hasznost, sőt szükségest tartalmaz, hogy bátran ajánlhatjuk paptársaink figyelmébe. Megrengelhető Debrecenben a szerzőnél, vagy ifj. Csáthi Károly könyvtárusnál.

= Vettük a „Keresztyén Magvető“ VIII-ik kötetének második füzetét, mely éppen oly gondosan van szerkesztve, mint az előbbiek; s éppen oly részletezéssel foglalkozik a specialis unitárius ügyekkel, a mint azt méltán megvárhatjuk egy szakközönytől. A fordított cikkek mellett, melyek e vállalat főtartalmát képezik, vannak eredeti közlemények is. Minden esetre, megérdemli a kellő figyelmet és pártfogást.

= A debreceni ref. főtanodában július 20-án kezdődnek a köz- és érettségi vizsgálatok és már 30-án bevégeződnek. A hozzánk beküldött sorrendből úgy látjuk, hogy a vizsgák párhuzamosan tartatnak; azaz, ugyanazon időben különböző termekben, különböző osztályok teszik le a vizsgát; s ezt mi helyesnek, s követendőnek találjuk.

KÖRÖZTETNEK.

635—1873.

Szebeni egyházmegyénkben az o.-ujfalusi másod-osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap augusztus 10.

A folyamodványok szebeni egyházmegyei esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvártt, június 21, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

641—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben az agyag-falvi anya-egyházhoz tartozó magyarosi lévítai állomás, melynek évi javadalma:

1) Tisztességes lakás, egy két szekér szénát és 1½ szekér sarjut termő gyümölcsös kerttel. 2) 24 kalongya buza és ugyanannyi zab. 3) 12¼ véka buza és ugyanannyi zab. 4) 14 szekér-, s minden osztály alkalmával 1 nyíl fa. 5) Tandij mintegy 12 frt. o. é. 6) 1320 □^o első-, 1 hold 257 □^o második-, és 600 □^o harmad-osztályu szántó, melynek adóját az egyház fizeti és meg is szántja.

Pályázati határnap augusztus 10.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperesi helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, június 22, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

647—1873.

Deézi egyházmegyénkben a babuc-fodorházi másod-osztályu lelkészi állomás, hol a lelkész tanítani is köteles

Pályázati határnap augusztus 10.

A folyamodványok deézi esperes t. t. Almási Sámuel aa.-hoz S.-M.-Berkeszre (u. p. N.-Somkut) küldendők.

Kolozsvártt, június 22, 1873. Nagy Péter, erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betűivel Kolozsvártt.